

VESTNIK

delavcev
na
področju
socialnega
dela

št. 3 - 4
letnik XI.
1972

4. XI. 72

Vsebina

	Stran
Blaž Mesec:	
Kdaj je raziskava potrebna?	3
Janko Perat:	
Socialna gerontologija	12
Teodor Stojšin:	
Posvojitve otrok v SR Sloveniji in v občini Ljubljana-Vič-Rudnik	20
 IZ DOMAČIH IN TUJIH VIROV	
- Socialno delo z družinami katerih otroci so oddani v vzgojni zavod	31
 POROČILA	
- XVI. internacionalna konferenca o socialnem varstvu "Razvoj socialne politike v pogojih hitrih sprememb - vloga socialnega varstva"	37
 MNENJA	
- K vprašanju 12 - ob rodbinski zakonodaji	48
 IZ PRAKSE ZA PRAKSO	
- Nekaj vprašanj v zvezi z delom strokovnih komisij za vedenjsko in osebnostno motene otroke in o postopku za napotitev teh otrok v vzgojne zavode	55
- Odpust gojencev iz vzgojnih zavodov	64
 BRANJE	
- Bernard Stritih: "Poklicna vloga socialnega delavca", izdala VŠSD, Ljubljana, 1972	74
- Blaž Mesec: "Stališča socialnih delavcev do izobraževanja", izdala VŠSD, Ljubljana, 1972	76
 VESTI	
- Oddelek za narkotike - ad hoc medagencijski posvet o narkomaniji	79

Kdaj je raziskava potrebna ?

Blaž Mesec

Povzetek: V katerikoli vlogi v odnosu do raziskovalnega dela nastopa socialni delavec, vedno se sreča z začetno pobudo za raziskavo. Tedaj mora znati presoditi, ali je raziskava v danem primeru upravičena in možna, ali ne. Članek obravnava nekaj zlorab raziskovanja, nato pa indikatorje, po katerih je možno presoditi, ali je raziskava potrebna in upravičena. Raziskovalec naj bo pozoren na konkretnost ali splošnost utemeljitve raziskave, dožene naj, ali lahko pobudnik navede možne smeri akcije in željene ugotovitve. Ne spušča naj se v raziskavo, ki ni utemeljena.

Raziskava ni vedno upravičena in možna

V odnosu do raziskovalnega analitskega dela se socialni delavec pri nas pojavlja v glavnem v treh vlogah: 1) kot analitik, t.j. izvajalec analiz oziroma raziskav, katerih pobudniki so drugi, ki nastopajo v odnosu do njega kot naročniki, bodisi notranji (v ustanovi, kjer dela) ali zunanji, kar je verjetno redkejši primer; 2) kot pobudnik ali naročnik raziskave, ne pa kot izvajalec; 3) kot pobudnik in izvajalec hkrati, t.j. kot človek, ki problem zazna, predlaga analizo in jo tudi izvede, sam ali s pomočjo drugih.

V katerikoli teh vlog nastopa, vedno se v tej ali oni obliki sreča z začetno pobudo za raziskavo, bodisi da jo da on ali kdo drug. Tedaj navadno rečemo: "to bi bilo potrebno raziskati", "dobro bi bilo izvesti kako raziskavo", "manjka nam analiz", ipd. Take izjave je treba razumeti kot spodbujanje k analitski, raziskovalni dejavnosti. Vprašanje pa je, ali je potrebno in dopustno, da se lotimo raziskovanja vedno, kadar nam to kdo predlaga ali kadar se nam zdi, da je raziskava po-

^x To je spremenjeno in dopolnjeno besedilo iz gradiva za prvi seminar o raziskovanju v socialnem delu, ki je bil na VŠSD v Ljubljani, maja 1972.

trebna. Ob tem ne bo odveč, če se spomnimo znane ugotovitve iz birokratskega sveta, da je dober uradnik tisti, ki zna med akti, ki se kopičijo na njegovi mizi, izbrati tiste, ki jih je res treba rešiti, od onih (ti prevladujejo), ki jih brez vsake nevarnosti, da bi se kdo spomnil nanje, zaklene v spodnji predal in izroči pozabi.

Tudi raziskovalcu je v začetni fazi potreben tak dober "uradniški" nos, da zna presoditi, ali je raziskava v danem primeru upravičena in možna ali pa je le izgovor, sprenevedanje, taktična poteza. Raziskav namreč ljudje ne uporabljajo le z namenom, da bi bolje spoznali dogajanja okrog sebe in se na osnovi teh spoznanj bolje odločali, ampak jih uporabljajo kot sredstvo v prestižni borbi, kot sredstvo v taktiki odlašanja odločitev, uporabljajo jih za prikrivanje dejanskega stanja in z namenom, da bi razrešili osebne in medosebne konflikte. Zato je vprašanje, čemu bo predlagana raziskava služila, upravičeno in nujno. Raziskovalec naj se loti le take raziskave, ki služi boljšemu odločanju, t.j. raziskave, ki pomaga nejasno težavno situacijo, v kateri ne vemo, za kaj naj se odločimo, spremeniti v jasno in razvidno situacijo, v kateri vemo, katera pot je boljša. Ne spušča naj se v raziskave, katerih skriti namen je drugačen. Tega namena ne bodo dosegle, raziskovalec pa v takem primeru tvega, da ga bodo naredili za grešnega kozla v stvareh, o katerih se mu še sanjalo ni; proti njemu se bodo obrnili ljudje, do katerih nima zlih namenov; tvega pa tudi strokovni neuspeh: kjer ni jasnih vprašanj, tudi jasnih odgovorov ne more biti.

Naj povzamemo doslej povedano:

1. Raziskava ni vedno potrebna in umestna, čeprav ljudje izjavljajo, da je in da jo želijo.
2. Raziskovalec naj se loti le raziskave, ki skuša razjasniti objektivno zapleteno in nejasno situacijo in s tem omogočiti racionalno odločanje. Ne spušča naj se v raziskavo, ki je sredstvo za doseg drugih, izvenspoznajnih ciljev.

Zlorabe raziskovanja

Izraz "zloraba" morda ni najbolj posrečeno izbran in je pre-

oster; ne gre vedno za zlorabo, ampak večkrat preprosto za napačno rabo, za raziskovanje, ki služi drugim ciljem in ne spoznavanju. Takoj naj se izognemo še drugemu nesporazumu: ne nameravamo govoriti o zlorabah rezultatov raziskovanja; o zlorabah ugotovitev, podatkov, inovacij v namene, ki neposredno ali posredno škodijo človeku.¹⁾ Našteti nameravamo nekaj zlorab raziskovalne dejavnosti, to je primerov, ko raziskovalna dejavnost ne služi spoznavanju, pridobivanju novih podatkov, preverjanju hipotez, bogatenju znanja ali pametnejšemu praktičnemu odločanju, "ampak ko služi izven spoznajnim ciljem. Zanimajo nas primeri, ko gre "zloraba" lahko tako daleč, da nas rezultati raziskave sploh ne zanimajo, pomembno je le, da je raziskava opravljena ali celo le, da smo "raziskovali".

Najštejmo nekaj primerov, ko služi raziskovanje izvenspозnajnim ciljem, ne da bi skušali pri naštevanju biti izčrpni.

(1) Raziskava lahko služi kot opravičilo (legitimacija) za ukrep, ki bi ga sprejeli tudi brez raziskave.

Največkrat gre pri tem za nepopularne ukrepe oziroma za ukrepe, ki utegnejo povzročiti nezadovoljstvo pri skupinah in ustanovah, od katerih smo odvisni. V takem primeru se navadno reče: "Za ta ukrep smo se odločili na osnovi znanstvene raziskave". Računa se na to, da se v dobi znanstveno-tehnične revolucije in velike veljave, ki jo ima znanost, nihče ne bo drznil upreti ukrepu, ki je znanstveno utemeljen. Tako n.pr. pravijo nekateri, da je uporaba testov in psihometričnih tehnik pri izboru delavcev predvsem opravičilo za ukrep (t.j. selekcijo), ki bi ga tako ali tako izvedli tudi brez testov. To mnenje velja v polni meri le tedaj, ko izbor ni odvisen od testnih rezultatov, ampak od drugih dejavnikov. Raziskovanje v takem primeru ne služi spoznavanju, ampak je le fasada za odločitve, sprejete brez pomoči raziskave.

(2) Raziskava služi kot sredstvo v boju za ugled in denar.

Kadar se predstavniki ustanov bahajo "mi smo izvedli več raziskav kot oni", ali "mi imamo raziskovalni oddelek", računajo na ugled, ki ga ima raziskovalna dejavnost ali celo le na pomemben zven besede "raziskovanje". Če se lotimo raziskave le z namenom, da bi šli v korak z drugimi ali "s časom", bo raziskava uporabljena v nepravi namen.

(3) Raziskava je taktično-politično sredstvo odlašanja akcije.

V besedah: "To moramo najprej raziskati, potem se bomo šele odločili", je vedno skrita nevarnost, da gre za odlašanje odločitve. To pa je težko odkriti, kajti tudi pravi namen raziskave je, da posreduje podatke, na osnovi katerih se bomo lahko odločili za akcijo. Težnja "najprej raziskati, nato odločiti" je lahko popolnoma zdrava. Zato moramo biti previdni, da ne zavrremo raziskovanja, ko bi bilo res potrebno, iz strahu, da ga ne bi dopustili, ko je odveč.

(4) Raziskava je del obredja (rituala) v organizaciji.

V prejšnjem primeru so besede "najprej raziskati, nato odločiti" izrečene zavestno zato, da se odloži akcija. Manipuliranje z raziskavo je tam premišljeno taktiziranje. Raziskovanje pa je lahko tudi del organizacijskega obredja, t.j. tega vzorca obnašanja v neki ustanovi, kjer so za vsako odločitev obsežne priprave, raziskovanje ipd., pa če je to v resnici potrebno in funkcionalno ali ne. Ko v taki ustanovi rečejo "najprej raziskati, nato odločiti" to ni premišljeno taktiziranje, ampak izrekanje posvečenih besed, ki imajo svojo funkcijo v organizaciji, v katerih pa se je zgubila prvotna zveza med raziskovanjem in odločanjem. 2)

(5) Raziskava naj bi služila terapiji osebnih ali medosebnih konfliktov v organizaciji, oziroma kot orožje v konfliktih znotraj organizacije.

Zgled za tako uporabo raziskave navaja L.Ripple.³⁾ Predstojnik neke socialne službe, precej obsežne birokracije, je hotel od raziskovalca, da razišče "ozka grla" v organizaciji, t.j. mesta, kjer je delo zastajalo. Raziskovalec je ugotovil, še preden se je zares lotil raziskave, da je ta predstojnik zaradi strahu pred osebno odgovornostjo uvedel v organizaciji zapleten sistem občevanja in odločanja; okrožnice so potovale gor in dol; o vseh odločitvah, tudi o najmanj pomembnih, so sklepali v odborih: neprestano so sejali in pisali poročila. Problem torej niso bila "ozka grla", ampak anksiozna osebnost predstojnika. Podobna težnja, da bi nekdo "od zunaj", nepristranski raziskovalec "dokazal, kdo ima prav", je skrita tudi v predlogu, naj bi raziskali, katere osebe v organizaciji so "vir konfliktov" in zakaj so nekateri ljudje taki, da jim ni nič prav in da se z njimi "ne da delati". Raziskava v takem primeru ni umestna, saj so problemi, na katere naj bi dala o-

odgovor, napačno formulirani. 4)

(6) Raziskava je sredstvo, da se porabi namenski denar ali nudi nekomu sinekuro.

Tako so n.pr. zaradi reorganizacije neke velike organizacije nameravali ukiniti precej veliko podružnico, ki je razpolagala s svojimi fondi za raziskovalno delo. Kazalo je, da bo ta denar ostal neizkoriščen, ker ga ni bilo mogoče uporabiti v druge namene. Naročili so raziskavo, jo plačali, za rezultate pa se niso zmenili. Pravitako kot denarja, se lahko organizacija znebi tudi človeka, s tem, da mu poveri na videz ugledno in pomembno službo pri raziskovanju, v resnici pa mu s tem odvzamejo vpliv in moč. Seveda velja to za velike birokracije, ki si kaj takega lahko privoščijo.

Naj bo naštevanja dovolj. Lahko si predstavljamo še druge neustrezne uporabe raziskovalne dejavnosti, ali pa imamo celo sami podobne izkušnje. Tako n.pr. lahko naročnik in financer raziskave z zahtevami o obsegu in globini raziskave, o potrebnem osebju, rokih ipd., tako zaposli organizacijo - izvajalca, da paralizira drugo njegovo dejavnost, kar lahko izrabi v svoje namene. Raziskavo se lahko izrabi za to, da se kompromitira raziskovalca itd.

Raziskovalna dejavnost lahko torej služi drugim ciljem in ne spoznavanju stvarnosti in pametnemu odločanju. Če je naš cilj spoznavanje stvarnosti in racionalno odločanje, tedaj moramo že v začetku raziskave presoditi, ali bo raziskava služila spoznajnim ali izvenspoznajnim ciljem.

Kako naj raziskovalec presodi, ali je raziskava upravičena in možna ali ne ?

Po L.Ripple^{ju} se lahko orientira v splošnem po treh znamenjih :
1) pozoren mora biti na način, kako mu pobudnik raziskave utemelji, da je raziskava potrebna in možna; ali je pri tem konkreten in specifičen ali splošen in nejasen. (2) Ali lahko navede vsaj dve možni smeri akcije na osnovi rezultatov raziskave. (3) Ali lahko pove kateri rezultati raziskave bi bili zaželjeni in kateri ne. Oglejmo si podrobneje vsakega teh ključev za ovrednotenje pobude za raziskavo !

Konkretnost - splošnost

1. možnost: pobudnik (naročnik) zelo splošno in nejasno utemelji potrebo po raziskavi. V takem primeru je še vedno možno, (a) da je raziskava upravičena, več pa je možnosti (b) da stvarnega problema ni, ali pa ni primeren za raziskavo.

(a) Pobudnik je lahko splošno in nejasno utemeljil raziskavo kljub temu, da je dejansko upravičena,

- če je situacija zelo zapletena in jo je težko jasno opisati in

- če je pobudnik zavrt v izražanju, če se boji, ali če meni, da ni strokovno dovolj pristojen.

V prvem primeru skušamo v pogovoru skupaj opisati zapleteno situacijo, pri čemer se lahko poslužujemo različnih tehnik za ustvarjalno reševanje problemov.⁵⁾

V drugem primeru skušamo v pogovoru doseči, da se sogovornik čimbolj sprosti, da se sproščeno izraža na svoj način in da misli v svojem pojmovnem sistemu. Tu uporabimo znanje o vodenju nedirektivnega intervjuja.⁶⁾

(b) Navadno pobudnik splošno in nejasno utemelji raziskavo zato, ker raziskava dejansko ni upravičena. On ne pozna, ne more ali noče povedati, čemu naj bi raziskava služila, ker je njen skriti namen drugačen od odkritega, deklariranega.

2. možnost: pobudnik (naročnik) utemelji potrebo po raziskavi konkretno in jasno. V tem primeru je še vedno možno, (a) da raziskava kljub temu ni upravičena, več pa je možnosti, (b) da obstaja stvaren problem, oziroma da je to, kar je pobudnik razložil kot problem, zares problem.

(a) Utemeljitev je jasna, toda raziskava ni umestna.

- Pobudnik nam lahko izroči že izdelan seznam vprašanj, na katera želi odgovor. Izkaže pa se, da ta vprašanja ne izvirajo iz njegovih resničnih dilem, da je vseeno ali dobi nanje tak ali drugačen odgovor, ali da ga sploh ne dobi.⁷⁾

- Pobudnik nam lahko popolnoma jasno definira problem. Izkaže pa se, da je to njegov osebni psihološki konflikt, ki ga projicira v okolje.

(b) Utemeljitev je jasna in raziskava je umestna. Če domnevamo, da imamo opraviti s tem primerom, uporabimo naslednja dva preskusa, oziroma ključa za ovrednotenje pobude za raziskavo.

Možne smeri akcije

Ali lahko pobudnik navede vsaj dve možni smeri akcije, dva možna ukrepa, ki bi sledila iz raziskave? Ali lahko navede vsaj dva možna odgovora na zastavljeni raziskovalni problem? Pri tem sta zopet dve možnosti:

1. možnost: da ne more navesti možnih smeri akcije ali odgovor, kar lahko pomeni,

- da je že vnaprej opredeljen za eno samo alternativo in da torej raziskava ni potrebna, ali pa

- da je problem drugje, kot ga je v začetku videl.

V tem primeru je potrebno še delati na konkretizaciji problema.

2. možnost: da lahko navede možne smeri akcije, kar lahko pomeni,

- da so navedene možnosti zgolj papirnate, v resnici pa ne bo nobena izvedena; v tem primeru raziskava ni indicirana,

- da so možnosti realne; v tem primeru je raziskava indicirana, potrebno pa je uporabiti še tretji preskus.

Možne ugotovitve

Ali lahko pobudnik navede, kakšnih rezultatov si želi. Ali so kakšni rezultati oziroma odgovori, ki bi jih raje dobil kot druge?

Možnosti:

1. možnost: da pobudnik navede, kakšne rezultate bi rad in kakšne ne.

(a) Če nezaželenih ali neprijetnih podatkov ni pripravljen sprejeti in ravnati v skladu z njimi, raziskava ni indi-

cirana; to pomeni, da želi uporabiti raziskavo le za potrditev svojih prepričanj.

(b) Če je pripravljen ravnati, kakor bo pač pokazala raziskava, da je bolje, tudi če to ni povsem v skladu z njegovimi željami, je raziskava indicirana.

2. možnost: da ne navede, kakšne rezultate bi rad in kakšnih ne.

(a) To se lahko primeri pri sorazmerno postranskih vprašanjih, ne pa pri osrednjem in bistvenem problemu. Če ne navede zaželenih ugotovitev samo pri postranskih vprašanjih, je raziskava še upravičena.

(b) Če tudi za osrednji problem ne more navesti preferiranih ugotovitev je problem zgolj papirnat in ni primeren za raziskavo.

Sklep. Skušali smo pokazati, da raziskava ni vedno primerna, čeprav nam jo svetujejo, in posredovati nekaj nasvetov, kako ugotoviti ali je raziskava indicirana ali ne. ⁸⁾ Popolnoma zanesljive in jasne poti do te odločitve ni.

OPOMBE:

1. O zlorabi sociologije v tem smislu je pri nas v zadnjem času pisala Danica Purg, "Raba in zloraba sociologije", Teorija in praksa, Letnik 8, 8-9, 1971, str. 1179-1185. Glej tudi P.Lazarsfeld (izd.), "Uses of Sociology", New York, 1969 in I.L. Horowitz, "The life and death of project Camelot", v: A.B. Shostak, (ed.), "Sociology in action", The Dorsey Press, III., 1966.
2. Psiholog Donald N.Michael je uporabil izraz "ritualizirana racionalnost" za "zapletene racionalne, logične ali matematične vaje, ki se jih navadno ne uporabi, ali pa sploh niso uporabljive". (D.N.Michael, "Ritualized Rationality and Arms Control", Bulletin of the Atomic Scientists, XVII, No. 2 (Feb.1961), 72. cit. po: R.Boguslaw, "The New Utopians", Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1965, str. 65).
R.Boguslaw uporablja v podobnem pomenu izraz "ritualno mo-

deliranje", ko govori o načrtovanju družbenih sistemov (op. cit. str. 65-67).

3. L.Ripple, "Problem Identification and Formulation", v: N.A. Polansky (ed.), "Social Work Research", The Univ. of Chicago Press, 1962, str. 30.
4. Nekaj izkušenj s "praznimi" temami imamo tudi v naši šolski praksi pri sprejemanju tem za diplomske naloge.
5. O teh tehnikah glej več npr. v delu C.W.Taylor, "Creativity: Progress and Potential", Mc. Graw Hill, New York, 1964.
6. Glej n.pr. Anette Garrett, "Načela in metode intervjuvanja". Prvi del: vodenje intervjuja. Drugi del: izbrani intervjuji. VŠSD, Ljubljana, 1972.
7. Učne baze za prakso študentov VŠSD večkrat predlagajo take stereotipne teme, ki ne izhajajo iz njihovih pravih praktičnih dilem.
8. O sestavinah stvarnega raziskovalnega problema glej več v: R.L. Ackoff, "Načrt sociološke raziskave", prevedla M.Lužnik, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana, 1966, II.poglavje "Formuliranje problema".

Socialna gerontologija

Janko Perat

Gerontologija, veda o starosti in staranju spada med mlade znanstvene discipline, saj je nastala komaj v drugem desetletju dvajsetega stoletja. Človeštvo pa je le v vseh časih zavzeto iskalo eliksir mladosti in skrivnost dolgega življenja. O teh človekovih hotenjih in hrepenenjih nam pričajo mnoge pravljice in legende. Tudi v vražah in verovanjih o zeléh in travah, ki dajejo moč, ohranjujejo mladost in podaljšujejo življenje moremo zasledovati pradaвна verovanja in večno željo človeka, kako živeti čim dlje.

Z vprašanjem starosti in staranja so se v zgodovini človeštva ukvarjali tudi veliki učenjaki in misleci.

Hipokrat, oče medicine, je bil prvi, ki je poskušal porazdeliti obdobja človekovega življenja v tri značilna obdobja: začetek pubertete pri 14. letih, vrhunec pri 43. in začetek staranja pri 61. letih. Ta razdelitev je bila v resnici edina do najnovjših posplošitev obdobj človekovega življenja, ki pa bistveno niti ne odstopajo od Hipokratove.

Hipokrat je tudi napisal prve napotke za dolgo in zdravo starost: "Delo, zdrava prehrana, pijača, spanje in ljubezen, toda vse zmerno in ob pravem času." Mislim, da tem napotkom tudi danes ni moč oporekati.

Potem poznamo iz zgodovine briljantni Cicerov esej "De senectute". Njegova misel: "Starost sama po sebi ni nekaj težkega. Težko jo naredi človek sam ali njegova okolica, to je družba v kateri živi" vse do danes ohranja vso svežino in aktualnost.

Cicerov je tudi rek, ki je mnogim delal preglavice pri urah latinščine:

"Ego vero me minus diu senem esse malle, quam esse senem, antequam essem...."

(Kar mene zadewa, bi bil rajši manj časa star, kakor da bi bil star, preden bi star bil).

Nato je v 16. stoletju Montaigne, veliki francoski eseist, v svojem čudovitem eseju v samoti, napisal, da je za starega človeka najboljše, če se iz družbe umakne v svoje samote in kako naj v tej samoti uživa.

Branje tega eseja je tudi danes poln žlahtnega užitka, čeprav ga prikriva patina štiristo let in se je družba medtem močno spremenila. Vendar sem iz eseja izbral dve misli, ki sta še kako za nadašnjo rabo:

".... in ker me je starost že dolgo tega prikrajšala za tiste užitke, ki so mi bili nekoč najdražji, se privajam in prilagam užitkom, ki so mi še ostali in so mojim starim letom primernejši.

Z zobmi in hohti se moramo boriti za užitke, ki nam jih življenje nudi in ki nam jih starost drugega za drugim puli iz rok."

Toda skozi stotisočletje obstoja človeštva vse do nedavnega, je bila visoka starost milost, ki so jo bili deležni le redki. Še za časa Cicera je bila povprečna dolgost človekovega življenja 23 let. Ko je Montaigne pisal svoje eseje je človek smel upati, da bo dočakal 35 let in še tik pred prvo svetovno vojno je bila povprečna življenska doba 49 let. Danes pa bo obdobje onkraj življenskega vrha, ki ga je določil Hipokrat, kmalu prav tolikšno, kot tostran in .... parabola se je obrnila: Starost ni več milost, temveč vse pogosteje breme za družbo in za posameznika. Staranje prebivalstva je postal tako pereč družbeno ekonomski problem, da je izbil v prve vrste človeških zavzetosti in klicati je bilo treba na pomoč znanost.

Torej gerontologije kot znanosti ni obudila večna človeška želja, kako se izogniti staranju in končno tudi smrti, temveč problem, ki je nastal po zaslugi silnega razmaha bioloških znanosti nasploh in medicine posebej, kar je omogočilo, da se je v zadnjih petdesetih letih povprečna dolgost človekovega življenja skokovito povečalaskoraj za polovico. Vendar tem pridobljenim letom ni bilo vselej dano tudi zdravje in življenje. Starost je postala vse bolj pereč zdravstveni, socialni in ekonomski problem, čimbolj je družba ekonomsko uspevala.

V takih razmerah porojeno znanost - gerontologijo so prvi utemeljili zdravniki. Njim so se kmalu pridružili psihologi, ki so proučevali spremembe mentalnih aktivnosti ostarelih. Tako

je sprva ta znanost dobila izrazit biologističen povdarek in kot takšno jo še vedno smatrajo nekateri.

Toda na starost in staranje ne vplivajo samo biološko zakonitosti, dasi so le-te primarne, temveč imajo na staranje močan vpliv tudi socialni faktorji. Prav tako posledice starosti in staranja ne zadevajo samo medicine, temveč družbo, kot celoto, saj sprožijo nedogledne posledice ekonomsko - socialnega in ne nazadnje tudi političnega značaja. Zato gerontologija ne more biti zgolj biološka znanost, niti jo ne smemo prepustiti preveč ekskluzivnemu biologističnemu vplivu.

Sam razvoj gerontologije, kot znanosti je dokazal, da na tem področju ne more prevladovati samo ena znanstvena disciplina, ker bi bila nujno enostranska. Niti si ne more noben človek lastiti pravice, da obvlada vse znanstvene discipline, ki pridejo v poštev ob veličini in obsegu pojava, kakršen je starost in staranje prebivalstva. Družba bo lahko komaj dovolj učinkovita samo, če bodo njene pobude slonele na znanju in spoznavnih bioloških, psiholoških, socialnih in ekonomskih fenomenov starosti in staranja. Zato se je iz gerontologije, kot biološke znanosti, že prav kmalu po njenem nastanku, razvila samostojna znanstvena disciplina, ki niti nima še pravega naziva in se zaenkrat imenuje "socialna gerontologija".

Pravzaprav danes gerontologija vključuje tri samostojne znanstvene discipline - medicinsko (ali geriatrično), eksperimentalno in socialno. Do take razdelitve gerontoloških znanstvenih disciplin je prišlo že na prvem mednarodnem gerontološkem kongresu v Liegu - v Belgiji, ki je bil leta 1950. Ta kongres nekateri smatrajo tudi kot začetek gerontologije kot znanosti. Drugi pa postavljajo rojstvo te znanosti tja v leto 1900, ko je dunajski zdravnik Ignaz Leo Nascher napisal prvo programatično študijo "Geriatrifa", ali v leto 1912, ko je bilo v New Yorku ustanovljeno prvi geriatrično-medicinsko združenje. Na vsak način pa drži, da je gerontologija dobila svojo mednarodno afirmacijo prav na omenjenem kongresu v Liègu, kjer je bilo ustanovljeno tudi mednarodno gerontološko združenje (International Association of Gerontology).

Od tedaj je bilo že devet gerontoloških kongresov, ki jih je organiziralo združenje in deseti kongres, jubilejni, bo 1975 v Izraelu.

Toda socialna gerontologija se ni razvijala samo kot sekcija v okviru mednarodnega gerontološkega združenja. Ubrala je tudi svoja pota.

Praksa je strokovnjakom francoske blagajne pokojninskega zavarovanja (Caisse Nationale Retraite des Ouvriers du Batiment et des Travaux Publics ali v kraticah CNRO), ki so se ukvarjali s problemi preskrbe upokojenčev, pokazala, da je fiziološka in medicinska gerontologija enotna disciplina oziroma, da ni dobro definiranih disciplin, ki zajemajo celovito področje geriatrije. Da pa je po drugi strani zanemarjen soc. aspekt gerontologije brez konkretne strukture, kljub pomembnemu številu vidnih strokovnjakov in znanstvenikov, ki so vsak po svoje in medsebojno nepovezani, že dali svoj prispevek k tem vprašanjem. In rodila se je misel organizirati delovni sestanek - srečanje teh strokovnjakov na mednarodnem nivoju.

Tak sestanek je bil kmalu nato organiziran na pobudo CNRO v Bagnoletu v Franciji in sicer 13. in 14. decembra 1968. Odziv znanstvenikov in strokovnjakov je bil nad pričakovanjem dober. Na tem sestanku je bila izbrana delovna skupina, ki naj bi pripravila vse, kar je potrebno za ustanovitev mednarodnega centra za socialno gerontologijo. Potrebo po takem mednarodnem centru so na tem sestanku obrazložili z naslednjo utemeljitvijo: izolirano in medsebojno nepovezano znanstveno raziskovalno delo se v praksi kaže vedno manj učinkovito. Vse več prispevajo k znanstvenemu napredku raziskovalni teami, kot pa posamezni znanstveniki.

Vprašanje starosti in staranja človeka je danes prisotna v skoro vseh deželah sveta in posledice ter problemi, ki jih povzroča staranje prebivalstva so si medsebojno podobni, ne glede na družbeni red ali stopnjo ekonomskega razvoja.

Mednarodna izmenjava znanstvenih dognanj in aplikativnih izkušenj je prav zaradi sorodnosti ali podobnosti problema najbolj racionalna metoda za razvoj in napredek socialne gerontologije. Posebno še glede na finančna sredstva, ki se za ta namen praviloma povsod pičlo odmerjajo.

Samo nekaj mesecev za tem srečanjem v Bagnoletu je bil na drugem srečanju gerontologov v Lisboni, v dneh 28. in 29. marca 1969 ustanovljen mednarodni center za socialno gerontologijo ali "Centre Internationale de Gerontologie Sociale (CIGS)" s sedežem v Parizu.

Na ustanovnem sestanku je bil sprejet tudi statut centra. Ta statut (v 3. členu) takole definira naloge CIGS:

"Osnovni cilji centra so promocija, koordinacija, difusija in izmenjava informacij o izobraževanju, raziskavah in o njihovi poklicni aplikaciji na področju socialne gerontologije na interdisciplinarnem in mednarodnem nivoju".

Center je kmalu opravičil svoj obstoj. Razvil je široko aktivnost ter na mednarodnem planu povezal mnoge važne ustanove in eminentne posameznike, ki se ukvarjajo z vprašanji socialne gerontologije. Od svoje ustanovitve je center organiziral, poleg ustanovnega srečanja gerontologov v Lisboni, še dva seminarja. Enega v Firencah 1971 leta in drugega v Dubrovniku v dnevih od 15. do 18. maja 1972. Naslednji seminar pa bo v Oslu začetkom poletja 1973.

O vsebini na teh seminarjih pa dovolj zgovorno pričajo naslovi obravnavanih tem. V Firencah so se na primer vodile razprave o naslednjih vprašanjih:

- Učinkovitost in gerontologija
- Ostareli in družina
- Ekonomika in starost
- Evolucija struktur za pomoč, hišno nego in oskrbo starostnikov
- Kolektivni centri za ostarele itd.

V Dubrovniku pa je potekal seminar pod geslom:

"Prosti čas in tretje obdobje"

Podani so bili naslednji referati:

- Prosti čas kot preventiva. Medicinske razmere in ekonomske perspektive (dr. Kozarević, Jug.)
- Kulturne spremembe v industrijski družbi - implikacije glede na posebnosti življenja v tretjem obdobju (Joffe Dumazadier, Fr.)
- Način življenja in modeli prostega časa: evolucija skozi življenska obdobja (dr. Robert Havighurst, ZDA)
- Prosti čas in aktivnosti za ostarele (dr. Galina Stepanova-Váhkova, ZSSR)

- Okupacija v bolnišnicah za podaljšano zdravljenje (long sejour) in oskrbovancev v domovih za ostarele (prof. Peter Townsend, V.B.).

Avedene teme so potem bile na široko obravnavane v nič manj kot enaindvajsetih kroških (round tables), od katerih pa je imel vsak že vnaprej določen zorni kot - temo, v odnosu na podobne referate, kot na primer krošek, ki je obravnaval socialni turizem, krošek s temo "Fizično brezdelje in tretje obdobje" in še "Zabava v neformalnih skupinah", "Prosti čas in finančna vprašanja", "Hišna pomoč", "Planiranje in prosti čas", "Prosti čas in kultura", "Patologija starostnega obdobja in meje zmogljivosti", itd.

Vseh udeležencev na seminarju je bilo 270. Od evropskih držav so manjkale samo vzhodne države, razen Romunije, ki je bila v delu seminarja še posebno aktivna. Seminarja pa so se udeležile celo Japonska, Avstralija, Brazilija, medtem ko je bila ZDA precej številčno zastopana. Iz Slovenije smo bili trije udeleženci, oziroma dva, ker je eden izmed Slovencev zastopal zvezne organe.

Naslednji seminar CIGS bo prihodnje leto v Oslu pod geslom "Aplikativna gerontologija; nadzor in vzgoja kadrov" (Applied Gerontology, Recerutment and training of Personal). Upam, da bo tudi na tem srečanju Slovenija udeležena, čeprav nobena slovenska organizacija, ki se ukvarja z gerontološkimi nalogami, še ni včlanjena v CIGS. No, morda bo medtem tudi to vprašanje rešeno, kajti Skupnost socialnih zavodov Slovenije ima v svojem programu razpravo o včlanjenju.

Na koncu še besedo, dve o zgodovini gerontologije v Sloveniji:

Nekateri poskušajo iskati začetke gerontološke dejavnosti v Sloveniji tam v letu 1228, ko je bil ustanovljen prvi hospital za neozdravljivo bolne in stare v Ljubljani. Toda iskati začetke gerontologije v srednjeveški socialno-skrbstveni dejavnosti je nevzdržno. Srednjeveških hospitalov ne gre primerjati z današnjimi bolnicami, niti ne našimi domovi za stare.

Prvi začetki resnične gerontološke misli v Sloveniji segajo tja na začetek šestega desetletja tega stoletja, ko je takratni svet za zdravstvo in socialno varstvo imenoval prvo gerontološko komisijo, ki jo je vodila Olga Krajger. Ta

skupina je prav za prav dala prve impulze gerontološki miselnosti na Slovenskem. V tej gerontološki komisiji so poleg Olge Krajgerjeve sodelovali še dr. Bojan Accetto, ing. Marjan Prezelj, dipl. sociolog Bogdan Kavčič in Janko Perat.

Na pobudo te komisije je bila financirana študija "Življenski pogoji in aktivnosti nad 55 let starih Slovencev", ki jo je nato izdelal Inštitut za sociologijo univerze v Ljubljani in v obširni vsebinski publikaciji avgusta 1963.

Komisija je bila tudi pobudnik in organizator vseh priprav, da je prišla problematika o problemih starejših ljudi pred skupščino SRS. Ta, lahko rečemo, zgodovinska razprava je bila v skupščini, dne 27. aprila 1964. Na tej skupščini so bili sprejeti zaključki, ki so postavili nove temelje slovenski gerontologiji. Med drugimi tudi sklep, da se pristopi k ustanovitvi gerontološkega inštituta.

Ustanovitev inštituta za gerontologijo in geriatrijo, dve leti za tem, novembra 1966 je naslednji zgodovinski datum, ki je pomemben predvsem za napredek medicinsko geriatrične znanstvene misli in prakse v Sloveniji.

Pomembni datumi - mejniki so še:

Ustanovitev skupnosti socialnih zavodov Slovenije v Ljubljani 4. decembra 1967 in pa ustanovitev gerontološkega združenja SR Slovenije dne 19. decembra 1969.

V resnici se je gerontološka dejavnost v Sloveniji po letu 1964, posebno pa še po letu 1968 tako zelo razmahnila, da bi bilo že čas ves ta razvoj zajeti v nek dokumentarni prikaz, ki naj bi služil zgodovini.

Razmere v Sloveniji pa so, vsaj kar se tiče socialne gerontologije, približno enake, kot drugod po svetu. Medtem, ko je medicinsko geriatrična dejavnost točno opredeljena in ima svoje točno določeno mesto, sloni socialna gerontologija na medsebojno slabo povezani strokovni dejavnosti posameznikov ali sporadičnih akcijah, ki se začnejo na pobudo posameznih organov ali organizacij, brez prave koordinacije in brez svojega centra. Odločiti bi se morali, kje naj bi se v bodoče razvijalo raziskovalno delo socialne gerontologije. Ali naj deluje v okviru inštituta za gerontologijo in geriatrijo ali pa bi spričo ekskluzivne usmerjenosti inštituta za gerontologijo in geria-

trijo na medicinsko biološko raziskovalno delo bilo primerneje, če bi se strokovno in raziskovalno delo na področju socialne gerontologije povežalo pri sociološkem inštitutu ali pa pri višji šoli za socialne delavce. O tem bi veljalo kmalu spregovoriti.

Posvojitve otrok v SR Sloveniji in v občini Ljubljana - Vič - Rudnik

Teodor Stojšin

Pojem posvojitve je v strokovni literaturi že dobro znan ¹⁾. Največkrat ga opredelimo v smislu 1. in 17. člena temeljnega zakona o posvojitvi ²⁾, kjer je navedeno, da s posvojitvijo nastane med dvema osebama razmerje, kakršno je med starši in otroki ter pravice in dolžnosti (med posvojiteljem in posvojen-
cem), kakršne so po zakonu med starši in otroki. Seveda je posvojitveno razmerje več ali manj podobno (imitacija) razmerju med starši in otroki, ne more pa biti čisto enako. Posvojitev nastane na umeten način, s posvojitvenim aktom (pogodba), razmerje med starši in otroki pa po naravni poti tj. z rojstvom. Kljub temu je mogoče upravičeno trditi, da je posvojitev najprimernejša oblika varstva in preskrbe tistih otrok, ki nimajo staršev, oziroma otrok, za katere starši ne skrbijo. Varstvo omenjenih otrok je v bistvu temeljni cilj, ki ga družba želi doseči s posvojitvijo.

Pri posvojitvah nas dostikrat zanima cela vrsta objektivnih podatkov (število posvojenih otrok, spol, starostna struktura, območje, čas itd.), na podlagi katerih je mogoče priti do določenih ugotovitev. Posamezni podatki nam ne povedo dosti o samem pojavu in še zlasti ne o njegovi kvaliteti in korelaciji z nekimi drugimi dejavniki. Zaradi tega so marsikdaj potrebne določene primerjave z istovrstnimi podatki v daljšem časovnem obdobju ali pa z nekimi drugimi podatki, ki so enako opredeljeni. Omeniti je treba še to, da so cilji te kratke analize usklajeni z vrsto in številom podatkov, ki so nam bili na razpolago.

1) Dr. A. Finžgar: Rodbinsko pravo, Ljubljana 1970,
Dr. V. Bakić: Porodično pravo, Beograd 1967,
Dr. A. Prokop: Porodično pravo, usvojenje, Zagreb 1970

2) Ur. l. FLRJ, št. 30/47, 24/52 in SFRJ št. 10/65

Najprej bi prikazali število posvojitvev v Sloveniji po letih in v odnosu na celotno prebivalstvo. Podatke o srednjem številu prebivalcev in številu posvojitvev smo dobili od Zavoda SR Slovenije za statistiko, ostali izračuni so narejeni za potrebe tega sestavka (tabela 1).

Leta	Srednje		Posvojitve otrok			Koeficient na 1000 prebival.	Število prebiv. na 1 posvojitelja
	števil. prebiv.	vse	moš.	žen.			
1963	1 616 414	94	45	49	0,0582	17 196	
1964	1 630 553	104	61	43	0,0637	15 678	
1965	1 650 413	105	42	63	0,0636	15 718	
1966	1 669 606	109	56	53	0,0653	15 317	
1967	1 690 939	113	51	62	0,0668	14 964	
1968	1 703 708	88	43	45	0,0517	19 360	
1969	1 714 022	104	45	59	0,0607	16 481	
1970	1 726 513	100	58	42	0,0779	17 265	

Število posvojitvev po letih se ni bistveno spreminjalo v odnosu na osemletno poprečje, ki znaša 102. Glede spola posvojenih otrok prav tako ni bistvenih razlik; v osmih letih je bilo posvojenih 401 deček in 416 deklic. Iz koeficienta na 1000 prebivalcev se jasno kaže, da gre med leti in v celotnem obdobju za zelo majhne variacije. Poprečno je prišla v osmih letih na vsakih 16 497 prebivalcev ena posvojitvev. Iz navedenih ugotovitev se da sklepati, da so posvojitve relativno ozko področje dela skrbstvenih organov. Kot vemo je znatno več drugih kategorij občanov (ostarelih, mladoletnih delinkventov, nezakonskih otrok itd.), s katerimi se skrbstveni organi ukvarjajo. Toda vsaka posvojitvev sama zase je zelo odgovorna odločitev, ki ima daljnje daljnosežne posledice za celoten otrokov razvoj.

V naslednji tabeli so prikazane posvojitve otrok v Sloveniji v odnosu na vse otroke v starosti med 0 - 14 let. Podatki o številu vseh otrok so povzeti iz publikacije Demografska statistika za 1968. godinu Zveznega zavoda za statistiko. Ostali izračuni so narejeni za potrebe tega sestavka (tabela 2).

Število otrok se je iz leta v leto zmanjševalo (glej tabelo 2). Zaradi tega je koeficient na 1000 otrok v rahlem porastu (do leta 1967). Poprečno je prišlo v sedmih letih na vsakih 4244 otrok le ena posvojitev.

Tabela 2

Leta	Starost	Število vseh otrok	Število posvoj. otrok	Koeficient na 1000 otrok	Število otrok na 1 posvojitev
1963	o-14 let	436 400	94	0,22	4643
1964	o-14 let	435 700	104	0,24	4198
1965	o-14 let	434 000	105	0,24	4133
1966	o-14 let	432 470	109	0,25	3968
1967	o-14 let	431 613	113	0,26	3820
1968	o-14 let	429 163	88	0,21	4877
1969	o-14 let	423 496	104	0,25	4072
1970	o-14 let	...	100	...	...

Navajamo še podatke o pravnem statusu vseh posvojenih otrok v Sloveniji glede na to ali so zakonski ali nezakonski (Tabela 3)

Leta	P o s v o j i t v e o t r o k			% zmanjšanja štev. nezak. otrok s posvojitvijo		
	vse f	zakon. f	nezak. f	zakon. %	nezak. %	
1963	94	26	68	27,7	72,3	3,4
1964	104	28	76	26,9	73,1	2,8
1965	105	32	73	30,5	69,5	2,6
1966	109	24	85	22,0	78,0	3,2
1967	113	37	76	32,7	67,3	2,9
1968	88	25	63	28,4	71,6	2,5
1969	104	38	66	36,5	63,5	2,8
1970	100	35	65	35,0	65,0	...

Povsem jasno se vidi, da je med posvojenimi otroki (v vsakem posameznem in v vseh osmih letih skupaj) neprimerno več nezakonskih kot zakonskih. Približno razmerje med njimi po posameznih letih je med 1:2 in 1:3, ali drugače rečeno, od treh posvojenih otrok sta dva oziroma od štirih trije nezakonski. Ob upoštevanju celotne populacije (817 otrok) in njene strukture (30 % zakonskih in 70 % nezakonskih) pridemo do razmerja 1:2,3. S posvojitvijo se torej rešuje v prvi vrsti varstvo nezakonskih otrok.

Z naslednjimi statističnimi kazalci bi skušali pojasniti nekatera konkretnjša vprašanja o posvojitvah v občini Ljubljana-Vič-Rudnik ter še nekaj globalnih podatkov o posvojitvah v ostalih ljubljanskih občinah. Pri Zavodu za socialno delo Ljubljana-Vič-Rudnik je vključena problematika posvojitev v delovno področje "družbeno varstvo otrok in družine", ki ga vodijo tri socialne delavke. Za posvojitve skrbi že več kot 15 let tovarišica Kristina Ferlič. Pri sklepanju posvojitvenih pogodb pa sodeluje še direktor zavoda tovariš Peter Vrhunc.

Diplomant Višje šole za socialne delavce tovariš Rafael Šuligoj je zbral v letu 1971 za devetletno obdobje (1961-1969) celo vrsto podatkov o posvojitvah v občini Ljubljana-Vič-Rudnik. Nekateri od teh podatkov so uporabljeni v tej analizi. Iz dokumentacije zavoda smo naknadno zbrali istovrstne podatke še za leto 1970 in še nekatere druge za prejšnja leta. Zavod SR Slovenije za statistiko pa nam je posredoval vse podatke o srednjem številu prebivalcev ter o številu posvojitev v ljubljanskih občinah.

Teritorialni obseg analize je območje občine Ljubljana-Vič-Rudnik. Časovno obdobje je od 1/1-1961 do 31/12-1970. V analizi so zajeti vsi obravnavani primeri tj. vseh 58 otrok, ki so bili v navedenem obdobju posvojeni.

Glede na to, da imajo ljubljanske občine neke skupne značilnosti in tudi skupne cilje, bi najprej prikazali srednje število prebivalcev in število posvojitev v časovnem obdobju od leta 1966 do 1969 za vseh pet občin (tabela 4).

Poprečni koeficienti na 1000 prebivalcev (v tabeli 4) nam omogočajo določene primerjave. V občini Ljubljana-Center je bilo v navedenem obdobju relativno največ posvojitev, v občini Ljubljana-Šiška pa najmanj. To seveda ne pomeni, da so v tej občini posvečali obravnavani problematiki manj pozornosti kot

v drugih občinah. Navedeno ugotovitev je treba tretirati le kot dejstvo, ki ga v tem sestavku ne moremo podrobneje pojasniti, ker za take razlage ne razpolagamo s potrebnimi podatki. Poprečni koeficient na 1000 prebivalcev za štiriletno obdobje (1966-1969) v SR Sloveniji je 0,061. Ob primerjavi koeficientov v navedenih občinah s koeficientom za Slovenijo vidimo, da so glede posvojitve nad republiškim poprečjem vse ljubljanske občine razen občine Ljubljana-Šiška, ki je pod poprečjem. V navedenem štiriletnem obdobju je prišla v Sloveniji ena posvojitev na 16 372 prebivalcev, v ljubljanskih občinah pa na 11 411 prebivalcev.

Tabela 4

Občine	1966		1967		1968		1969		Koeffic. na 1000
	Mx N preb.	N pos.	Mx N preb.	N pos.	Mx N preb.	N pos.	Mx N preb.	N pos.	
Ljubljana- Bežigrad	38892	3	40177	5	40129	-	48898	4	0,074
Ljubljana- Center	43042	5	42762	7	42229	3	41601	8	0,136
Ljubljana Moste-Polje	39761	2	41200	4	42063	4	42928	6	0,096
Ljubljana- Šiška	53268	4	56618	-	58803	4	61803	2	0,042
Ljubljana- Vič-Rudnik	56887	3	60116	6	61462	4	63397	11	0,099
SKUPAJ	231850	17	240873	22	245586	15	251627	31	0,088

Mx N
preb. = srednje število prebivalcev

N
pos. = število posvojitvev

Koeffic.
na 1000 = koeficient na 1000 prebivalcev v obdobju 1966-1969

V tabeli 5 so prikazane posvojitve v občini Ljubljana-Vič-Rudnik v odnosu na vse prebivalce (za leto 1962 in 1970 nismo mogli dobiti podatkov o prebivalstvu).

Tabela 5

Leto	Srednje število prebiv.	Indeks 1961 = 100	Število posvoj.	Koeficient na 1000 prebiv.	Število pre- bivalcev na eno posvoj.
1961	53 265	100	3	0,056	17 755
1962	...	...	8	...	...
1963	55 416	104	2	0,036	27 708
1964	54 367	102	9	0,166	6 041
1965	55 421	104	5	0,090	11 084
1966	56 887	107	3	0,053	18 962
1967	60 116	113	6	0,099	10 019
1968	61 462	114	4	0,065	15 366
1969	63 397	115	11	0,174	5 736
1970	...	...	7	...	...

Navedenih podatkov verjetno ni treba posebej razlagati. Zapaziti je mogoče, da je pojavov, ki jih prikazujemo, relativno malo ter da so po letih neenakomerno razporejeni. Zaradi tega pride do večjega izraza (npr. pri koeficientih) vsaka enota tj. vsaka posvojitve. Indeks porasta prebivalcev je do neke mere enakomeren, v indeksu posvojitvev pa bi imeli, kot se to vidi že na prvi pogled, zelo velike variacije.

Po naših predpisih lahko zakonca skupno posvojita isto osebo, lahko pa jo posvoji le eden od njiju. Glede na to razločujemo obojestranske in enostranske posvojitve. Od obravnavanih 58 otrok jih je 36 (62,1 %) posvojil mož otrokove matere, enega (1,7 %) žena otrokovega očeta in 21 (36,2 %) mož in žena tj. oba zakonca. Iz teh podatkov vidimo, da je bilo od vseh obravnavanih posvojitvev 2/3 enostranskih.

Starost otroka je pomemben činitelj pri vsaki posvojitvi. Med strokovnjaki prevladuje mnenje, da je majhnega otroka znatno lažje vključiti v tujo družino kot odraslega. Taka vključitev

naj bi bila izvedena, če je pač potrebna in možna, že v prvih mesecih otrokovega življenja. To stališče je socialnim delavcem dobro znano, vendar ga v praksi le ne morejo dosledno izvajati, ker posvojitve ni odvisna samo od njihove volje in presoje. V tabeli 6 navajamo starost otrok ob posvojitvi in v letu 1971.

Tabela 6

Starost otrok	Š t e v i l o o t r o k					
	Ob posvojitvi			v letu 1971		
	zakon- skih	nezakon- skih	Skupaj	zakon- skih	neza- konskih	Skupaj
0- 2 let	3	10	13	1	1	2
3- 5 let	2	15	17	3	6	9
6- 8 let	1	14	15	1	12	13
9-11 let	3	3	6	-	11	11
12-14 let	3	1	4	-	7	7
15 in več	1	2	3	9	8	16
Skupaj	13	45	58	13	45	58

Starost večine otrok (npr. tistih, ki so bili starejši od 2 let) je bila ob posvojitvi že nekoliko previsoka. Na zavodu se tega zavedajo, vendar iz objektivnih razlogov ne morejo bistveno vplivati na to, da se starost ob posvojitvi zmanjša.

Starost staršev (tabela 7) nam ne pokaže nekih posebnih značilnosti. Večina mater (42 ali 72,4 %) je bila stara ob rojstvu svojih otrok od 20 - 30 let. V Sloveniji je bilo v tej starosti (v letu 1969) 61 % mater. Odstotek samskih mater v obravnavani populaciji (prav tako 42 ali 72,4 %) pa je neprimerno večji od odstotka samskih mater v Sloveniji. O istovrstnih podatkih za očete ni mogoče razpravljati, ker za 27 (46,5 %) nimamo potrebnih podatkov (neugotovljena očetovstva).

Tabela 7

Stan	S t a r o s t					s t a r š e v			
	O č e					M a t i			
	do 20 let	20 do 30 let	nad 30 let	nez- nano	Skupaj	do 20 let	20 do 30 let	nad 30 let	Skupaj
poročeni-e	-	2	2	-	4	-	2	2	4
samski-e	-	13	2	-	15	7	33	2	42
razvezanci-ke	-	7	4	-	11	1	6	4	11
vdovci-e	-	1	-	-	1	-	1	-	1
neznano	-	-	-	27	27	-	-	-	-
Skupaj	-	23	8	27	57	8	42	8	58

Število in starostna struktura 57 posvojiteljev (posvojiteljic ne navajamo, ker jih je le 22) je bila ob posvojitvi naslednja:

20 - 29 let	30 - 39 let	40 - 49 let	50 let in več
19 posvojit.	17 posvojit.	9 posvojit.	12 posvojit.
33,3 %	29,8 %	15,8 %	21,1 %

Navajamo še podatke o poklicu staršev in posvojiteljev (tabela 8). Nazivi poklicev so povzeti po dokumentaciji zavoda za socialno delo in se do neke mere ne ujemajo z nazivi, ki jih uporabljajo zavodi za statistiko. Vendar nas to ne bo motilo, ker gre končno za relativno majhno populacijo.

Poklici staršev so posneti ob rojstvu otrok, poklici posvojiteljev pa ob posvojitvi. V skupini posvojiteljev so prikazani tudi roditelji (36 mater in 1 oče) iz enostranskih posvojitvev.

Vzrokov, zaradi katerih pride do posvojitve, je več. O enem samem ne moremo govoriti že zaradi tega, ker pri vsaki posvojitvi sodeluje več subjektov (starši, posvojitelji, skrbstveni organ, otrok). Pa tudi pri vsakem od teh subjektov je mogoče najti več različnih motivov in okoliščin, ki na določen na-

Tabela 8

Poklic	S t a r š i			P o s v o j i t e l j i		
	oče	mati	skupaj	posvo- jitelj	posvo- jiteljica	Skupaj
delavci	19	22	41	32	14	46
uslužbenci	8	11	19	11	18	29
kmetovalci	3	2	5	6	4	10
gospodinja	-	15	15	-	17	17
dijakinja	-	1	1	-	-	-
umetnik	1	1	1	-	-	-
neznano	27	7	34	9	5	14
Skupaj	58	58	116	58	58	116

čin vplivajo na odločitev o posvojitvi. Klasifikacija vzrokov je sicer zelo zahtevno opravilo, ker želimo, da je oprta na nek sistem ter da vsebuje ustrezne pojme, ki bi bili primerni tudi za statistične obdelave.

Iz dokumentacije zavoda za socialno delo se da ugotoviti, da so se starši odločili za oddajo otrok v posvojitev iz naslednjih razlogov (v 1.koloni je število posvojencev, v 2.odstotek):

- otrokova mati se je poročila, mož pa je posvojil otroka	37	63,8 %
- mati je zaprosila za posvojitev otroka, ki je bil rojen izven zakonske zveze	9	15,5 %
- mati ni skrbela za otroka, posvojitev izvedel zavod za socialno delo . . .	6	10,3 %
- starši zaprosili za posvojitev zaradi gmotnih in stanovanjskih težav . . .	4	6,9 %
- mati ni mogla skrbeti za otroka zaradi gmotnih in stanovanjskih težav . . .	2	3,5 %

Za 2/3 otrok (vse enostranske posvojitve) smemo šteti vzroke na strani staršev in posvojiteljev za normalne in ugodne. Predpostaviti je namreč mogoče, da se ob poroki posvojitelja z otrokovo materjo izoblikujejo pozitivna čustva tudi na relaciji posvojitelj-posvojenec. Prav tako je mogoče sklepati, da je pri takih posvojitvah relativno najmanj negotovosti, ker otrok ostane pri enem krvnem roditelju, ki mu bo nedvomno posvečal enako skrb. Pri 1/3 staršev pa zapažamo take vzroke ali okoliščine, ki jih je mogoče označiti kot negativne ali neugodne. To so razne materialne stiske, težave z zaposlitvijo, stanovanjske težave in še nekateri drugi problemi, ki so bili navzoči pri starših 15 otrok. Pri šestih materah pa je bilo ugotovljeno zanemarjenje roditeljskih dolžnosti, ki se je kazalo v opustitvi skrbi za otrokovo varstvo, zdravje in vzgojo. V takšnih primerih je zavod ukrepal energično in pravočasno s ciljem, da se tem otrokom zagotovi primerno varstvo.

Pri obojestranskih posvojitvah (teh je 21 ali 36,2 %) prevladuje kot motiv na strani posvojiteljev želja po otrocih. To so praviloma zakonci, ki niso mogli imeti lastnih otrok (sterilnost moža ali žene), želeli pa so zadovoljiti svoje motivacije po otrocih, kar je bilo mogoče doseči le preko posvojitve.

Skrbstveni organi so dolžni spremljati in ugotavljati uspešnost vsake posvojitve. Po zakonu se šteje, da je posvojitev uspešna, če je koristna za mladega posvojenca. Koristna pa je takrat, kadar posvojitelj primerno skrbi za posvojenčevo preživljanje (za hrano, stanovanje in obleko), zdravje, vzgojo, šolanje, poklicno usposabljanje in druge pravice. Pristojni skrbstveni organ sme razvezati posvojitveno razmerje, če ugotovi, da to terjajo upravičene koristi mladoletnega posvojenca, razvezati pa ga je mogoče še po sporazumu strank ali na zahtevo ene stranke, če so za to podani tehtni razlogi. Razveza posvojitvenega razmerja iz katerega koli razloga je v bistvu ugotovitev, da osnovni cilj posvojitve ni bil dosežen.

Po ugotovitvah zavoda je bilo v okviru obravnave populacije 52 (ali 89,6 %) povsem uspešnih posvojitvev. Za štiri posvojenca (že starejša od 15 let), ki v zadnjih letih živijo izven območja občine Ljubljana-Vič-Rudnik, nismo mogli zbrati potrebnih podatkov o najnovjšem stanju glede uspešnosti posvojitve. V dveh primerih pa je bilo ugotovljeno, da posvojitelji želijo razvezati posvojitveno razmerje zaradi težav pri vzgoji posvojenca.

Iz navedenih ugotovitev (in še cele vrste drugih zapažanj, podatkov in ugotovitev, ki jih tukaj ne navajamo) se vidi, da zavod za socialno delo Ljubljana-Vič-Rudnik skrbno in strokovno izvede vsako posvojitvev. Omeniti je treba še dejstvo, da na zavodu razpolagajo z urejenimi podatki za desetletno obdobje, kar jim omogoča oblikovanje zanesljivih statlišč o mnogih vprašanjih, ki so povezana s posvojitvami.

Iz domačih in tujih virov

SOCIALNO DELO Z DRUŽINAMI

KATERIH OTROCI SO ODDANI V VZGOJNI ZAVOD

(G.Reviron: "Travail social auprès des familles d'enfants placés dans un établissement de rééducation". Réadaptation, No 145, décembre, 1967, str. 29-33)^x

Z otrokom v vzgojnem zavodu dela ekipa specialistov različnih disciplin. Nekateri intervenirajo le na nivoju otroka (psiholog, vzgojitelj), drugi na nivoju otroka in njegove družine (zdravnik - psihiater, direktor zavoda, socialni delavec).

Posebno odgovorno nalogo ima socialni delavec, kateremu je naloženo delo v socialnem okolju, še posebno delo z družino.

I. ZNAČILNOSTI, KI JIH JE POTREBNO UPOŠTEVATI PRI DELU S STARŠI

Ko je bil otrok oddan v zavod, imajo starši že predhodne izkušnje v odnosih z različnimi strokovnimi, včasih celo številnimi službami. Tu mislimo na številne poskuse svetovanja pri vzgoji otroka, na različne očitke o njihovem nemoralnem življenju itd. Očitno je, da skušajo te družine zanikati svojo odgovornost za motenost svojih otrok. Zato je potrebno pri delu z družino upoštevati strukturo družine (nepopolna družina), socialno-kulturni nivo (revni ali bogati starši), osebnost staršev in njihovo ponašanje (motenost samih staršev, ali zanemarjajo otroke, so avtoritativni) itd.

Pomemben faktor, na katerega ne smemo pozabiti pri vspostavljanju stikov s starši, je način, kako so starši občutili oddajo otroka v zavod. Pomembno je, ali so sami starši predlagali in želeli oddajo otroka v zavod ali pa so bili na oddajo nagoovorjeni oz. prisiljeni. Nekateri starši so takoj pripravljani

^x Avtorica je socialna delavka v Mediko-pedagoškem inštitutu v kraju Seés, ki sprejema na prevzgojo dečke v starosti od 8 do 14 let.

na sodelovanje, ker se zavedajo, da je oddaja otroka v zavod edini in najustreznejši način za prevzgojo otroka. Drugi, ki so bili bolj ali manj prisiljeni na oddajo otroka v zavod, se v začetku ponašajo kot premaganci, čutijo se sokrivi za motenost otroka in svoja čustva prenašajo na otroke. Tak otrok je potem razdvojen, ne ve komu naj veruje, staršem ali vzgojitelju. Starši zasipajo otroka z darili in ga podpirajo v njegovem nasprotujočem ponašanju do vzgojitelja.

Srečamo pa seveda tudi starše, katerih edina skrb je, rešiti se otroka in, ki po njegovi namestitvi v zavod s podvojeno silo, če ne vodimo o tem računa, zanemarjajo otroka z vsemi škodljivimi posledicami, ki jih ima to za otroka.

II. ZAKAJ VZDRŽUJEMO STIKE S STARŠI

1. V cilju razumevanja družine

Razvoj otroka, ki pripelje do njegove oddaje v zavod, je vedno tesno povezan s kvaliteto njegove družine. Zato samo dobro poznavanje okolja dovoljuje spoznati psihološke mehanizme, ki so pripeljali otroka v neprilagojeno ponašanje. Škodljive faktorje v družini je mogoče spoznati le, če so kontakti z družino dovolj poglobljeni, lahko bi rekli celo prisrčni. Izkušnja kaže, da je potrebno včasih dolgo časa, da se prodre v intimnost družine in njeno dinamiko.

2. V cilju sanacije družine

Že ob sprejemu otroka v zavod, moramo misliti na njegov odhod iz zavoda in vsi naši odnosi z družino morajo biti pobarvani s to zavestjo. Ko se nam pogosto postavi vprašanje: "Kaj bomo storili s tem otrokom, ko bo dopolnil 14 let?", razmišljamo o možnih rešitvah, pri tem pa pogosto izločimo družino, kakor da je ne bi bilo. V velikem številu primerov, se bo otrok vendarle vrnil k svojim staršem, tudi, če bo začasno premeščen v drug zavod, njegov povratek bo le nekoliko kasnejši.

Sanacija družine mora biti predvidena in pripravljena že od oddaje otroka v zavod. Če odštejemo določeno zrelost otroka ob njegovi vrnitvi v družino, bo situacija sicer identična s tisto, ki je imela za posledico nastanek motenosti pri otroki. Če nič ne storimo za spremembo družine, bo

otrok sicer res preživel nekaj srečnih let, ki bodo v njem zapustila sled, toda neizogibno bo podvržen riziku, da po vrnitvi domov ponovno reagira z neprilagojenim ponašanjem, mogoče le na bolj grob način, ker je v dobi adolescencе. Pogosto se zgodi, da najboljšo adaptacijo po odpustu iz zavoda dosežejo otroci, ki mogoče niti niso bivali v zavodu najdalj časa, vendar je istočasno tudi njihova družina napredovala v razvoju odnosov.

III. ODNOSI Z DRUŽINAMI

1. Pred oddajo otroka v zavod

Ti stiki so pomembni, da se pripravi oddaja otroka ter, da se poskrbi za vzdrževanje vezi med otrokom in starši, cilj pa je tudi ocenitev ter pomiritev psiholoških posledic odločitve o oddaji otroka v zavod, ki jo je ta imela na starše.

a) Priprava oddaje otroka

Ob odhodu otroka v zavod je neizogibno natančno in objektivno določiti vzroke zaradi katerih mora otrok v zavod. To bo solidna osnova za naše kasnejše delo s starši.

b) Zagotovitev vezi med otrokom in starši

Oddaja otroka v zavod ne sme biti razlog za pretrganje vezi s prirodnim okoljem, temveč nasprotno, oddaja mora pomeniti novo možnost za otroka, da se znova obnovijo vezi s starši, ki so včasih močno oslabiljene zaradi težav, ki jih otrok povzroča staršem.

c) Ocenitev in pomiritev psiholoških posledic ob oddaji otroka v zavod

Odločitev o oddaji otroka v vzgojni zavod je za družino vedno težavna stvar in ima večje ali manjše psihološke posledice na starše. Nasa vloga je oceniti in pomiriti to napetost, ki je nastala v družini zaradi odstranitve enega od njenih članov. Tu se pojavlja tesnoba matere, ki jo je treba pomiriti; krivda staršev za odhod otroka v zavod in, ki se kaže nasproti otroku kot agresivnost in odprti odpor; sramota, imeti otroka, ki ni takšen, kot so drugi.

2. Med bivanjem otroka v zavodu

Do maksimuma je treba izkoristiti čas oddiha, ki ga pomeni za starše oddaja otroka v zavod. Staršem moramo pomagati,

da bodo čim boljše razumeli probleme njihovih otrok, ki so odsev njihovega lastnega ponašanja.

Sodelovanje s starši ima namen, da spoznamo otrokovo prejšnje življensko okolje, le tako moremo razumeti otroka in si razložiti in oceniti njegove reakcije v pravi vrednosti.

- a) Da bi mogli starši sodelovati je normalno, da poznajo novi življenski okvir njihovega otroka in tudi materialno organizacijo tega življenja. Otrok ne sme biti - po mnenju staršev - zaupan anonimnemu odraslemu, temveč takemu in takemu vzgojitelju ali učitelju.
- b) Če hočemu razumeti otroka, ki je na "prevzgoji", se moramo vedno zavedati, da je ločitev od družine zanj pomenila bolečino in njegove sedanje reakcije so le nadaljevanje njegovih prejšnjih reakcij.

Starši morajo postopoma razumeti svojega otroka, da lahko sodelujejo pri njegovi prevzgoji. Treba jim je razložiti uspehe, ki jih dosega otrok, toda tudi težave, ki jih imamo z otrokom v zavodu. Starši morajo vedeti zakaj njihov otrok reagira na tak ali drugačen način.

Staršem dajmo možnost za kontakte z vzgojitelji, kljub riziku, ki se mu s tem izpostavljam, da bodo namreč ti kontakti pri njih vzbudili občutek o rivaliteti.

- c) Da bi mogli starši oceniti napredovanje otroka v njegovi pravi vrednosti, jim moramo pri tem pomagati, da ne bodo videli le "problemov", pokazati jim moramo tudi "pozitivno", kar je dosegel otrok in tega je vedno dovolj.

Mnogo družin opazi napredek svojega otroka le preko šolskega uspeha in se osredotočijo le na ta problem. Staršem je treba razložiti, da se mora otrok najprej stabilizirati v ponašanju, predno lahko napreduje v šoli.

3. Po odpustu

Naša akcija je nepopolna, če se neha ob odpustu otroka. Odpust bo lažji, če smo uspeli vzpostaviti in vzdrževati dobro sodelovanje z družino v času bivanja otroka v zavodu.

Starši morajo vedeti, da smo jim vedno pripravljeni po-

magati in da odhod otroka iz zavoda ne pretrga vzpostavljenih vezi s strokovno ekipo zavoda, celo nasprotno, da jim bomo še naprej pomagali, če bodo to želeli.

Naposled moremo reči, da bo uspeh ali neuspeh prevzgoje v velikem številu primerov odvisen od ponašanja družine. Starši naj sodelujejo pri pripravah na odpust otroka iz zavoda (otroka naj peljejo na poklicno testiranje itd.). Poklicna usmeritev ob odpustu vodi pogosto v neuspeh, če ni pri tem popolnega soglasja staršev. Pri vključitvi otroka v poklicno usposabljanje mora doživeti podporo in odobravanje staršev.

IV. PRIKAZ PRAKTIČNEGA DELA ZAVODA

1. Priprave na oddajo otroka v zavod: psihiater naj ima več razgovorov z otrokom in starši o oddaji v zavod. Razgovorom prisostvuje socialni delavec zavoda, neposredno pred oddajo v zavod pa še direktor vzgojnega zavoda.

Socialna služba zasleduje vse priprave na oddajo, ne samo na konzultacijah, temveč tudi na otrokovem domu.

Na dan odhoda otroka v zavod je socialni delavec navzoč na postaji in zagotovi zvezo med starši in zavodom.

2. Delo v času, ko je otrok v zavodu: Prizadevati si moramo ustvariti vzdušje zaupanja med starši in zavodsko strokovno ekipo.

a) Starši lahko obiskujejo zavod in splošne informativne sestanke z mediko-pedagoško ekipo zavoda. Obisk staršev v zavodu je pomembna stvar. Hiša jim je vedno odprta. Ena nedelja v mesecu je za njih še posebno pripravljena. Na ta dan sta direktor in socialni delavec staršem na razpolago in gresta staršem naproti do najbližje postaje.

Starši imajo prav tako možnost videti vzgojitelje in učitelje. Stremimo zlasti za tem, da so ti kontakti kolikor mogoče pogosti. To je izredno važno za starše in za otroke.

Vzgojitelj je pred otrokom direktni zastopnik staršev. Pomembno je, da more govoriti z njimi o otroku in tudi o drobnih vsakodnevnih problemih. Poskušati moramo tudi voditi starše v njihovih stikih z otroci. Vpliv sti-

kov z družino na ponašanje otrok je velik (zmeda, tesnoba, nemir, maščevalne reakcije itd.).

- b) Počitnice zavzamejo še prav posebno mesto in zahtevajo natančno pripravo, vsak primer je treba individualno urejati (vskladiti otrokove počitnice z dopustom očeta).

Socialni delavec naj obišče otrokov dom med počitnicami, kar mu omogoča opazovati razvoj odnosov starši - otrok.

- c) Po odpustu iz zavoda naj ima stike s starsi psihoterapevt zavoda.

- d) Socialna služba opravi obiske na domu in uredi toplo klimo za sprejem mladoletnika. Treba je imeti več sestankov s starši, predvsem z očetom, ki se težje prilagodi novi situaciji. Ob sestankih je treba poslušati starše in jim pustiti, da povedo svoje probleme. Znati moramo umiriti dramatične situacije in vzpostaviti normalne čustvene odnose med starši in otnoci.

Ob oddaji v zavod je imel otrok določeno sliko o svojih starših. Od odhoda v zavod pa gleda svoje starše preko nas. Zato mu moramo pred odpustom dati sliko staršev, ki bo zanj sprejemljiva in realna, kajti nobene cene ne bi imela zanj idealna slika.

V. ZAKLJUČEK

Opis podanega dela z družinami je prav gotovo idealen. Zavedamo se, da je nemogoče vedno in povsod doseči uspeh v sodelovanju s starši.

Vse opisano delo zahteva stalni napor: pri tem mora vsak član strokovne ekipe zavoda sodelovati. Prioritetni položaj pa zavzema pri tem delu socialna služba. Ona je najbližja družinam in je zato lahko najbolj učinkovita pri vzpostavljanju in vzdrževanju stikov z družinami. Ti stiki pa so nepogrešljivi pri prevzgoji otrok in pri njihovem vračanju v družbo.

Poročila

XVI. internacionalna konferenca o socialnem varstvu

"RAZVOJ SOCIALNE POLITIKE V POGOJIH HITRIH SPREMEMB - VLOGA SOCIALNEGA VARSTVA"

Haag, Nizozemska, 13 - 19 avgust 1972

"The international Council on Social Welfare"^x s kratico ICSW - je stalna svetovna organizacija, ki združuje organizacije s področja socialnega dela. Je neodvisna, nevladna in nepolitična organizacija; ima posvetovalni glas v Združenih narodih. Združuje nacionalna združenja oz. odbore za socialno delo (varstvo) in nekatere mednarodne nevladne organizacije. Naloga konference je predvsem omogočiti ljudem, ki delajo na tem področju, da se srečujejo in izmenjavajo mnenja, razpravljajo o strokovnih problemih, načelno ne oziraje se na politične razlike med državami. V konferenco je včlanjenih trenutno 63 nacionalnih komitejev, ter 21 mednarodnih organizacij (med drugim: IPPF - mednarodno združenje za planirano starševstvo, mednarodno združenje socialnih delavcev, mednarodno združenje šol za socialne delavce, itd).

ICSW ima konference vsake 2 leti; letos je bila svetovna konferenca v Haagu, naslednja bo leta 1974 v Nairobiju. Konferenca se sklicujejo na določeno strokovno temo, predavatelji in govorniki se izbirajo izmed "svetovnih veličin". Seveda pa se morajo ob tako veliki udeležbi (na letošnji konferenci je bilo več kot 3.000 udeležencév), in ob tako različni svetovni situaciji - od najmanj do najbolj razvitih držav, - tudi zelo strokovne teme pogosto omejiti na dokaj poprečne posplošitve; vsaj tak je bil moj vtis. Po drugi strani pa vsaj sklepam, da je udeležba, podobno kot na tej konferenci, na vseh nekoliko

^x Besede "Welfare" v slovenščino ni mogoče zadovoljivo prevesti; dobesedni prevod "blagostanje" ne vsebuje "socialnega" bistva, ki ga ima ta beseda, "socialno varstvo" pa pri nas običajno pojmuje dosti ožje.

enostranska; v Haagu je bilo izmed 3.000 udeležencev, skoraj polovica udeležencev iz ZDA, močna zastopstva so imele tudi Kanada, Anglija, Nemčija; cela vrsta dežel pa je imela samo po enega zastopnika; ob taki udeležbi je tudi razumljivo, da se diskusije omejuje pogosto na dvogovor med posameznimi strokovnjaki iz iste dežele in na probleme, ki drugih prav nič ne zanimajo. Nedvomno pa ima konferenca poleg bolj družabnega (v dobrem pomenu besede) tudi strokovni pomen.

Konferenca, ki je trajala teden dni, je iz generalne naslovne teme izpeljala celo vrsto zanimivih problemskih področij. Da jih naštejemo: Svetovna situacija glede stanovanjske problematike, življenjske ravni, vzgoje in izobraževanja, otroškega varstva; mladina in bodočnost, vloga socialnega varstva v deželah v razvoju, implikacije spreminjajoče se tehnologije na socialno politiko, socialno varstvo v politiki združenih narodov v drugi razvojni dekad, populacijska politika v odnosu do socialnih sprememb in socialnega varstva, nova vloga socialne varnosti (zavarovanja), problem človeškega okolja, perspektive socialne politike v bodočnosti. To so teme generalnih zasedanj; istočasno pa so delale diskusijske grupe ob prav tako zanimivih temah, ob vsakem generalnem zasedanju so delale tudi vsaj tri ožje grupe, ki so obravnavale teme kot so: uporaba statistike, razne kategorije koristnikov socialnega varstva (duševno prizadeti, alkoholizem, problem mamil), sosedski (krajevni) centri, zakonodaja in financiranje socialnega varstva, socialni problemi novih mest, posvojitve, posledice sprememb v družini itd.). Poleg tega je delalo še šest stalnih komisij (problemi integracije ekonomske in socialne politike v enotno strategijo, komponente in prioritete v socialni politiki, preventivni aspekti socialnega planiranja in razvoj projektov za anticipiranje socialnih problemov, problem javne participacije, evalvacija rezultatov v socialni politiki, planiranje in izvajanje socialne politike na mednarodni ravni) in še Conference Working Party (te ne znam prevesti), ki naj bi jo sestavljali predstavniki nacionalnih komitejev, razpravljala pa naj bi o osnovnih vprašanjih glede na konferenčne teme. Skratka, planirano je bilo tako intenzivno delo, da ni bilo možno spremljati vseh dogajanj, bil bi pa seveda tudi brezupen vsak poskus, prikazati vsebino ali sumarij problemov in razprav. Zato se moram omejiti na to, da navedem par zanimivih misli iz uvodnega referata profesorja Richarda Titmussa na naslovno temo.

Profesor Titmuss je na videz tipičen Anglež, ali vsaj to, kar si običajno pod tipičnim Angležem predstavljamo. Govori krasno angleščino, ki pa je (seveda) nerazumljiva. Sicer pa je profesor na London School of Economic and Political Science.

Profesor Titmuss je najprej ugotovil, da je tema njegovega referata tako obširna, da bi si težko mislili obširnejšo; "pogoji hitrega spreminjanja" so to dobesedno; saj ugotavlja, da je pred 16 leti prvič govoril na tej konferenci, od tedaj pa se je že spremenilo ime tega združenja - iz socialno delo v socialno varstvo -, menjalo se je tudi število članic združenja, to oboje pa je odraz hitrega socialnega, ekonomskega in političnega spreminjanja sveta v teh 16 letih. Nato ugotavlja, da so socialni delavci v mnogih razvitih deželah danes manj v časteh kot so bili tedaj; ali pa je bila v preteklosti ^{njihova} predstava o svoji vlogi (oz. vsaj to, kar so o svoji vlogi pisali, kar pa je bilo, - in je še, - pogosto zelo različno od tega, kar dejansko delajo) preveč omejena in ozka, preveč orientirana na stranko, preveč zaposlena z individualnimi socialnimi primeri. Razočaranje nad socialnim delom na zahodu in premajhen napredek v socialnem razvoju tretjega sveta, pa so nevarni.

Profesor Titmuss je nato zelo plastično opisal podobo sveta, kakršen je nastajal v teh letih in kakršnega vidi danes. Iz te, dovolj mračne podobe, pa je po njegovem mnenju možno izluščiti tudi nove, pozitivne komponente, na katere bi se morala navezati tudi nova vloga socialnega varstva. Za svoj teoretični opis modelov socialnega varstva je, kot pravi, uporabil tudi poročila, ki so jih konferenci predložili nacionalni komiteji; njegove teorije o socialnem varstvu pa so tako povezane s splošnim mnenjem o svetu, da jih ni možno izločiti. Za čas od leta 1956 je po njegovem značilen razcvet porabniške miselnosti in "ekonomiziranje" - dokazujejo, da je materialno blagostanje posameznika, skupine ali naroda izmerljivo; denar kot merska enota omogoča reducirati materialne ugodnosti na skupno mero. Vendar: ne moremo izmeriti koristnosti harmoničnih rasnih odnosov, tega, da naučimo ljudi koristno uporabiti svojo osamljenost, koristi skrbi za nekoga, tega, da prestopamo in v končni meri pozabimo na meje barve, razreda, religije in drugih diskriminirajočih barrier, nacionalnih in internacionalnih. Gre, skratka, za tako imenovane "socialne indikatorje" - za vrednotenje rezultatov neke politike, ki se ne morejo izraziti v obstoječih ekonomskih kategorijah; prav dejstvo, da rezultatov neke politike ne moremo "meriti", da nimamo zanesljivi-

vih socialnih indikatorjev, je eden izmed mnogih vzrokov trenutne razočaranosti in nezadovoljstva. Posledica tega pa je - po eni strani dominanca ekonomskega in tehnokratskega, ne pa socialnega pristopa, na drugi strani pa tendenca depersonalizacije pristopa k službam socialnega varstva in njih uporabi. Oboje lahko vodi k abstrakciji človeka iz njegovega socialnega konteksta, pomeni teoretični poskus izolirati nekaj, kar ne more biti izolirano.

Med prvo razvojno dekada Združenih narodov, ki je bila doba hitrega političnega, ekonomskega in socialnega spreminjanja, pa tudi doba bližanja vojn, nasilja, povečane potrošnje za oboroževanje itd., se je totalni svetovni nacionalni dohodek bistveno povečal. Približno 80% tega porasta pa odpade na dežele, kjer je poprečni narodni dohodek na prebivalca že bil visok in kjer živi samo ena četrtina svetovnega prebivalstva. Samo 6 % pa je odpadlo na dežele, kjer je narodni dohodek na prebivalca nizek, v katerih pa živi 60 % svetovnega prebivalstva. Očitna je torej distribucija svetovnega premoženja in dohodka; še več, v mnogih deželah v razvoju, kjer beležimo pomemben ekonomski razvoj, so se očitno povečale neenakosti v družbi, najrevnejši sloji prebivalstva so ostali še bolj revni, elitne grupe pa so napredovale. Isto lahko trdimo za mednarodna razmerja. Cena, ki so jo npr. bolj bogate države plačale za kavo in sisal, se je v zadnjih 20 letih znižala za polovico, to dejstvo je imelo več vpliva na življenjski standard revnih proizvajalcev v Tanzaniji, Južni Ameriki in drugih področjih, kot katerokoli povišanje potrošnje socialnega varstva ali mednarodne pomoči.

Svet v katerem danes živimo, je kljub obstoju industrijsko visoko razvitih (bogatih) dežel, v poprečju reven, v tem svetu npr, predstavljajo otroci, stari do 5 let samo 20 % populacije, pa 60 % smrti; dve tretjini otrok, ki bodo ušli smrti bo omejenih v razvoju zaradi podhranjenosti, podhranjenosti, ki preprečuje razvoj duha in telesa; v tem našem svetu je danes loo milijonov več nepismenih kot jih je bilo pred 20 leti, to je svet v katerem razsajata bolezen in smrt, kjer je vzgoja redka, kjer sta beda in stagnacija nekaj vsakdanjega, kjer so možnosti za uresničitev osebnega razvoja tragično omejene. Med vsemi zaviralnimi faktorji je najbolj grozotna rast nezaposlenosti, ki je rezultat mnogih faktorjev; med tem ko se nam zdi visoka nezaposlenost v razvitih deželah od 5 do 8 %, je običajna višina nezaposlenosti v nerazvitih deželah 25 %, ob za-

poslovanju z nizko produktivnostjo. Še več, neka študija iz 14 dežel v razvoju, je pokazala, da nezaposlenost narašča s stopnjo 8,5 % na leto. Ta dejstva se nanašajo na 95 dežel v razvoju, v katerih živi približno 2 biljona ljudi.

Posebno pomembno dejstvo, ki predstavlja tudi neko novo pozitivnost, pa je po mnenju profesorja Titmussa Stockholmska konferenca za varstvo okolja, ki je bila junija letos. S to konferenco je povezal tudi bodočo vlogo socialnega varstva. Stockholmska konferenca pomeni klic po mednarodnem sodelovanju ob tako perečem problemu, kot je problem človeškega okolja.

Odkritje zastrupljanja okolja, ki se je pojavilo z - za zgodovinski čas - nenavadno hitrostjo - med bolj bogatimi sektorji bolj bogatih narodov kot ponovno odkritje revščine, je vzbudilo dvome o ugodnostih povečevanja ekonomske rasti in epidemijo sebičnega strahu, podobnega strahu pred kolero in drugimi nalezljivimi boleznimi v 19. stoletju. Ta strah je v Angliji med skupinami prebivalstva z višjimi dohodki predstavljal enega izmed povzročiteljev "sanitarne revolucije", revolucije, ki je zahtevala večjo intervencijo vlade, manj korumpiranih ministrov in državnih uradnikov, več javne in osebne odgovornosti in bolj specifične funkcije za socialno varstvo, zlasti na področju stanovanjske politike (nastanjevanja), vzgoje in javnega zdravstva. Skrb za kvaliteto človeškega okolja, ki je bila nakazana v Stockholmu in drugje, bi lahko vodila k prevrednotenju vloge socialnega varstva v naši družbi. Akcija vlade in ljudi za varstvo okolja, bi lahko imela daljnosežen učinek na javno politiko, na stanovanjsko, zdravstveno in izobraževalno politiko, na politiko načrtovanja družine in politiko do odvisnih skupin v populaciji, kot so otroci, starejši, bolni in nezmožni. Po drugi strani bi za mnoge dežele v razvoju protipolucijski ukrepi lahko imeli tudi škodljive vplive, če bi ti ukrepi, ki bi jih uvedle bogate dežele, vodili k poslabšanju trgovinske izmenjave, k redistribuciji proizvodov ali k zmanjšani skrbi za mednarodno pomoč.

Prof. Titmuss je mnenja, da ti problemi kljub vsemu niso nepremagljivi; človek lahko obvlada svoje okolje; z internacionalnimi in nacionalnimi akcijami je možno olajšati in zmanjšati grozeče probleme svetovne revščine, nezaposlenosti in rasnih odnosov. Obstoje različne alternative, ena, povezana s tem, je tudi bodoča vloga socialnega varstva.

Po njegovem mnenju je pomembno, da smo se ob tem nekaj naučili. Pomembno je, da cela vrsta piscev v bistvu ruši klasično teorijo vrednosti, ker jasno pokažejo na obstoječo revščino, revščino v najširšem smislu besede; revščino nadzorstva nad viri, revščino vsakdanjega življenja, revščino čutov in čustev, revščino jezika in komunikacij, revščino poslušanja in učenja, revščino socialnih odnosov; vse te revščine lahko postanejo socialno (ne genetično) podedovane revščine in po trditvah nekaterih proučevalcev človeških pogojev, psihološko samonadaljevanje revščine.

Tisti, ki so izpostavljeni tem konsekvencam spreminjanja, so na milost in nemilost prepuščeni dogodkom (in pogosto čutijo, da je tako), v svetu rastočih pričakovanj. V pogojih ekonomske rasti, ki je bila značilna za 60 leta, so mnogi mislili, da se bo na zahodu revščina umaknila in da bo ekonomska rast v deželah v razvoju avtomatično vodila k socialnemu napredku; ta mišljenja so bila povezana tudi s pričakovanjem večanja mednarodne pomoči in s pričakovanji, ki jih je v mnogih deželah tretjega sveta zbudila novoustvarjena nacionalna neodvisnost. Postavlja se vprašanje: kako in na kakšen način družba odgovarja ali bi morala odgovarjati, na te probleme?

Kar se tiče vloge socialnega varstva, profesor Titmuss poudarja, da ne smemo pozabiti, da programi socialnega varstva in socialne politike, naj so še tako določni in definirani, delujejo različno v različnih tipih družb in v različnih kulturnih, socialnih in vrednostnih sistemih. Socialna politika vedno odraža navskrižne alternative v političnih ciljih in sredstvih ter osnovna politična in filozofska vprašanja danega sistema. Zaradi kulturne različnosti in konfliktnih izbir je socialno^{politiko} mnogo težje teoretično ali na mednarodni primerjalni osnovi posploševati kot ekonomsko politiko. Socialni človek kot socialna struktura družbe je (če je dopustno delati razliko), mnogo bolj kompleksen kot ekonomski človek.

Ena izmed težav, s katerimi se srečujemo, če hočemo analizirati teoretične modele socialnega varstva, meni profesor Titmuss, je problem razlikovanja oziroma razmejitev med socialnim varstvom, delovnim varstvom (1) in denarnimi dajatvami, (2) druga

(1) occupational welfare - smiselno verjetno podobno kot pri nas "pravice iz dela".

(2) fiscal welfare - verjetno gre bolj za davčne olajšave v zahodnih sistemih, ker kasneje prof. Titmuss ta izraz večkrat veže na davčni sistem

pa koncept varstva kot izboljšanja ali kot kompenzacije za negativne posledice (3) spreminjanja oziroma za stranske učinke ekonomske rasti v različnih tipih družb.

Raziskovalcem in piscem s področja socialnega varstva v preteklosti lahko očitamo dvoje. Prvič, da so se nagibali k ignoriranju vloge denarnih dajatev (4) (npr. subvencioniranje stanarin, subvencioniranje lastne gradnje stanovenj, dodatki za otroke, pokrivanje stroškov zdravstvene nege itd.). Drugič, niso dovolj proučili vloge delovnega varstva, ki so vezane z delovnim statusom in dolžino zaposlitve (npr. starostne in družinske pokojnine, zdravstveno varstvo, subvencioniranje stanarin itd.). Ti pisci niso opazili, da je naraščanje delitve in specializacije dela (kar je eden izmed signifikantnih faktorjev v procesih industrijskih in tehnoloških sprememb) spremljala delitev varstva, katerega znaten del subvencionira ali plača prebivalstvo na sploh. Oba sistema - denarne dajatve in delovno varstvo - imata lahko večji redistributivni učinek kot dejstvo, da določene skupine prebivalstva nadzorujejo (proizvodne) vire. V deželah, kjer zaposleni v javnih in privatnih službah uživajo delovno varstvo in denarne dajatve to lahko vodi k zanemarjanju socialne politike za ostalo prebivalstvo.

Ena izmed konsekvenc analitične izločitve teh kategorij varstva je zožitev in omejitev vloge socialnega varstva ali socialne politike; vloga socialnega varstva tako postane obrobna, socialno varstvo je povsem ali v glavnem za revne ljudi in nekatere odvisne grupe prebivalstva. Zato pride do tega, da jih družba začne imeti za družbene probleme, probleme, ki jih lahko rešujemo ali zanemarimo ali kategoriziramo kot socialno patologijo.

Drug učinek teh omejenih in ozkih pristopov k socialnemu varstvu je ignoranca posledic spreminjanja. Tako se ustvarja vtis, da so revni ljudje razločno ločen in stalen sektor populacije - razred ali rasa ali kasta posebej. Iz takih vtisov, ali predstav

---

(3) diswelfare - nasprotje od "welfare", izraz se mi zdi nepredvidljiv, verjetno bi smiselno še najbolj ustrezalo to, če-
mur pri nas rečemo "pozitivni razvoj prinaša tudi določene negativne posledice."

(4) v originalu je: "fiscal welfare in taxation systems" -
verjetno gre predvsem za to, da se določeni stroški odšte-

ali konceptualiziranih pristopov se zdi, da logično sledi, da je vloga socialnega varstva oskrbeti ugodnosti, ali izboljšave za reveže. Kjer v politični ideologiji družbe dominirajo individualistične vrednote osebne neodvisnosti, osebne avtonomije, samo-zaupanja in samo-aktivnosti (mobility), postane splošni odnos do socialnega varstva "odnos do obrobnežev". Obrobne grupe pa imajo za "abnormalne". Iz vsega tega pa sledi mnenje, da je vloga socialne službe obrobna vloga. Analiza svetovne situacije na področju socialnega varstva bi lahko pokazala primere take vloge socialnega varstva v razvitih kot v nerazvitih deželah.

To - gledano iz historičnega ali sodobnega aspekta - lahko nasplošno označimo kot preživeli model socialne politike. Teoretske osnove tega modela lahko zasledujemo vse bolj od zgodnjih časov javne podpore ali socialne pomoči. To je, na kratko, statični model socialne politike. Ta model izključuje vse konsekvence, pridobitve in izgube industrijskih, tehnoloških, ekonomskih in drugih sprememb. Ne vidi prostora za socialne komponente v ekonomski politiki ali za ekonomske komponente v socialni politiki.

Drugi model socialne politike - seveda prav tako zelo posplošen - je industrijski model, model dosežka - storitve. Ta model predpostavlja, da je potrebno socialne potrebe reševati na osnovi "zasluge", to je, na osnovi doseženega statusa, ali opravljenega dela in produktivnosti. Ta model daje znaten poudarek reševanju socialnih potreb s sistemi denarnih dajatev in delovnega varstva.

Cilji tega modela so osnovani na raznih ekonomskih in psiholoških teorijah, ki se ukvarjajo z nagibi (motivi) npr. za delo in prihranke, za akumulacijo kapitala, z naporom za nagrado, za formiranje razrednih in skupinskih lojalnosti itd. V bistvu je to funkcionalna interpretacija vloge socialnega varstva in deterministična razlaga socialnega razvoja v razvitih in nerazvitih državah. Iz tega modela izhaja, da institucije socialnega varstva niso posledice spreminjanja idej, vrednot in prepričanj posameznikov ali aktivnosti in vpliva skupinskih interesov in pritiskov, ampak posledica dejstva, da določene ekonomske in socialne situacije dejansko vsilijo družbi posebne tokove socialno - varstvene akcije. Na kratko, to je tehnokratska - služab-

---

vajo od davčne osnove. Tudi sicer je precej izrazov in misli vezano na sistem, ki je precej različen od našega in je treba njegove misli uporabiti nekoliko "prenešeno".

niška vloga za socialno varstvo. Glede na vrednote, ki so osnova temu modelu, to so npr. produktivnost, prihranek itd., bo končna posledica verjetno več neenakopravnosti v razdeljevanju virov in nadzorstva nad viri glede različnih skupin prebivalstva.

Tretji, tudi zelo posplošen model socialnega varstva imenuje prof. Titmuss institucionalno-redistributivni model socialnega varstva. Ta gleda na socialno varstvo kot na bazično integrirano institucijo v družbi, ki oskrbuje tako univerzalne kot selektivne službe (izven tržišča) na principu potrebe. Univerzalne službe, ki jih lahko uporabljajo ljudje ne glede na razred, barvo, spol ali religijo, lahko opravljajo funkcije, ki pospešujejo in podpirajo odnose in vedenje usmerjeno k vrednotam socialne solidarnosti, altruizma, tolerance in odgovornosti. Ta model vključuje tiste aspekte socialne politike in socialnega življenja, ki jih karakterizira nesklicevanje na status ali legitimnost ali identiteto ali skupnost. Na splošno je cilj socialne politike zgraditi identiteto osebe okrog neke skupnosti, s katero je povezana. Teritorialno torej socialna politika (ali socialno varstvo) v svoji univerzalistični vlogi ne prizna človeških meja ali od človeka postavljenih zakonov prebivališča ali rase. Meje socialne rasti so odprte. Ta model je delno osnovan na teorijah o multiplikatorskih vplivih negativnih posledic in razdiralnih učinkov industrijskih, tehnoloških, ekonomskih in socialnih sprememb in deloma na konceptiji socialne pravičnosti, ki vidi človeka ne samo kot posameznika, ampak kot člana skupin in združenj.

Ta model ne vključuje samo učinkov preteklih in sedanjih sprememb, ampak vidi različne vloge socialnega varstva kot pozitivnega in dinamičnega posredovalca sprememb, pospešuje integrativne vrednote kot so preprečevanje bodočih negativnih posledic, prežemanje ekonomske politike s cilji socialnega varstva in z vsemi temi načini povzročati redistribucijo sredstev. Ob tem izziva različne družbe ob različnih stopnjah razvoja in znotraj različnih kulturnih kontekstov, da določajo posebno infrastrukturo univerzalističnih uslug preskrbljenosti, kot socialne pravice na kriteriju potreb specifičnih oškodovanih kategorij, skupin in teritorialnih predelov. Temeljni problem, ki ga ta model postavlja vladi je, da ta najde pravo ravnotežje med integrativno vlogo univerzalističnih služb in socialno enakostno vlogo selektivnih (ali prednostnih) razvijanj. To so medsebojno odvisne vloge, predmet neprestanega spreminjanja in

prilagoditev, pogosto konfliktno zaradi omejenih virov in vrednost določajočih prioriteta in alternativ, ki jih družba določa ob različnih časih in v različnih okoliščinah.

Ena od domnev, ki so osnova temu modelu je, da socialno varstvo ni samo dodatek ekonomije ali izboljševalen sistem, ki deli usluge revežem. Ta model prizna dejstvo, da vse usluge ali podpore ali zamenjave ne predstavljajo koristi (ugodnosti) za posameznika. Nekatere tvorijo kompenzacijsko za negativne posledice, ki jih doživlja posameznik in družba v celoti, ker ne moremo identificirati ali legalno zavezati vzročnega povzročitelja spremembe. Toda medtem, ko ima npr. podpora ob nezaposlenosti kompenzacijsko vlogo za tiste, ki so izpostavljeni silam spremembe, ima tudi pozitivno vlogo za druge, saj razvija pozitivno vlogo socialne politike do delovne sile, korektivno regionalno področno ekonomsko politiko, prešolanje in nadaljnje usposabljanje ter druga sredstva planirana za doseg izboljšanja v standardu in kvaliteti življenja prizadetih posameznikov.

Profesor Titmuss meni, da je institucionalno-redistributivni model socialnega varstva uporaben tako v razvitih kot v nerazvitih deželah. Primere dejanske uporabe nekaterih principov, ki so osnova tega modela lahko zares najdemo v različnih delih sveta. Ti principi premaknejo poudarek od individualne iniciative k kolektivni akciji, od ekonomskega človeka in pojmov o zaposlenosti in nezaposlenosti k "pomenski aktivnosti".

Ena bodočih nalog socialnega varstva bi lahko bila razvijanje programov pomenske dejavnosti in premeščanja več ljudi iz vrst nezaposlenih in polzaposlenih v intenzivne socialno-varstvene sektorje, v vzgojo v najširšem smislu, v varstvene aktivnosti za stare, mlade, bolne in nezmožne, načrtovanje družine, v projekte za soseske, in v vsa tista področja, ki jih včasih označimo kot "stvar skupnosti". Socialno varstvo bi bilo tako bolj delovno in intenzivno in manj pod vplivom ekspertov menagementa, ki propagirajo oblike in kompjutorje namesto osebnih kontaktov.

Na tak način lahko vsako socialno varstvo funkcionira kot usposabljaljoči posredovalec sprememb in socialne integracije in ne igra "preostale" vloge in ne sprejme pasivne vloge pokornega dodatka k ekonomiji, trgu itd.. Pri tem se bo razlikovanje med ekonomskim razvojem in socialnim razvojem čedalje bolj zabri-sovalo.

Ob koncu je prof. Titmuss poudaril tri svoja mnenja k sodobni socialni politiki:

Prvič, kritičnost do tistih analitikov socialne politike, ki trdijo, da jim ni uspelo znotraj nacionalnih držav doseči več nadzorstva nad viri. Njihov pesimizem je del sedanjega razočaranja nad praktičnimi oblikami socialnega varstva, socialnega dela in razvoja skupnosti. Vendar bi se morali spomniti, da so v dolgi zgodovini razvoja človeške rase in njenega boja za socialno pravičnost, korektivne sile samo otrok 20. stoletja. Do katere mere in kako pred kratkim smo bili pripravljeni premakniti poudarek z ekonomske posesti materialnih dobrin na moralne ideale? Dobre družbe ne moremo doseči samo zgolj z dodajanjem eno po eno, dokler nimamo milijonov. Socialni problem je problem ne kvantitet ampak proporcij, ne količine bogastva, ampak moralne pravičnosti socialnega sistema. Lahko se reče, da je lahko revna družba zelo srečna in zadovoljna družba. Bogata družba je lahko zelo nesrečna in nezadovoljna družba, kajti viri sreče in zadovoljstva niso v človekovi moči, da zadovolji potrebe, ampak v njegovi moči, da gleda na svoj položaj v družbi in na položaj soljudi z moralnim zadovoljstvom.

Drugič: noben razvoj instrumentov socialne politike, kot so vzgoja, stanovanjska politika, zdravstveno varstvo, socialna varnost in socialne službe ne more povzročiti znatnih sprememb v izmerljivih statistikah distribucije dohodka, če je vladajoči sistem dohodka in obdavčenja bogastva regresiven, nesposoben ali neučinkovit. Vse kar so ti instrumenti lahko dosegli v mnogih deželah v zadnjih 20 letih je, da so zavrli hitrost naraščanja neenakosti. Če ljudje želijo, da bo socialna politika bolj učinkovita v situacijah bornih virov, morajo od vlade zahtevati višjo obdavčitev, bolj progresivno obdavčitev in bolj uspešno obdavčitev.

Tretje, čim večja bo hitrost industrijskih, ekonomskih, tehnoloških in demografskih sprememb v naši družbi, tem bolj se bomo soočali s problemom izbire in prioritete v socialni politiki. Možnosti, da bi te probleme rešili v kakršni koli končni rešitvi postajajo celo vse bolj daljne. Niso vse dobre stvari združljive (harmonične) še manj vsi ideali človeštva in še manj naspotujoče si vloge socialne politike.

Profesor Titmuss je za svojo razpravo požel buren aplavz, zdi se mi, da ne slučajno.

Marija Cigale

Mnenja

K VPRAŠANJU 12 - OB RODBINSKI ZAKONODAJI

Mogoče ni čisto primerno v trenutku, ko smo takorekoč pred nujno nujo, da pripravimo nove zakone o družini (rok za izdajo teh zakonov je december 1973 !) začenjati diskusijo o tako "neresnih" vprašanjih; moram priznati, da me je prav dejstvo, da je bila neka neobičajna stvar tako soglasno zavrnjena, prisilila, da o tem začnem razmišljati. Škoda, da je naš Vestnik iz raznih (objektivnih) razlogov tako neprikladen za polemike.

Zdaj že bivša komisija zvezne skupščine za koficikacijo rodbinskega prava je kot svojo zadnjo nalogo razposlala poseben vprašalnik, kjer so zbrana vprašanja, ki so jih v komisiji imenovali "dileme"; gre za vprašanja, pri katerih se ob vseh predhodnih razpravah niso mogli zediniti za enotne odgovore. Komisija je bila znana (če nekoliko shematiziramo) kot borbena telo, kjer se je bila bitka med "radikali", ki naj bi se zavzemali za skrajno zasebnost družinskega področja in "etatisti", ki so zagovarjali močnejšo državno intervencijo. Za moje pojme pa je v vsem pismenem gradivu komisije eno samo resnično revolucionarno^x vprašanje, in sicer vprašanje št. 12, ki se glasi:

"Ali naj se omogoči, da se nezakonsko očetovstvo ugotavlja samo na izjavo otrokove matere, ob možnosti, da na ta način označeni oče lahko s tožbo izpodbija očetovstvo v določenem roku?"

Takšna rešitev je bila soglasno zavrnjena, češ da kaj takega sploh ni možno. Kolikor vem, se dosedaj ni nihče odločil, da bi temu predlogu priznal vsaj kako dobro lastnost; celo ugovori so običajno sramežljivo kratki, kar naj bi pomenilo, da o

---

^x Ta beseda tukaj ni misljena kot označitev vrednosti, čeprav smo sicer navajeni, da se beseda "revolucionarno" uporablja v pomenu "napredno". V slovarčku tujk je beseda prevajana tudi s "prevraten" in zdelo se mi je, da še najbolj plastično izraža, da gre za nekaj bistveno drugačnega od dosedanjega, s čimer pa nočem reči, da gre tudi za nekaj boljšega.

tako nemogoči stvari ne kaže izgubljati preveč besed.

Obstojita predvsem dva strokovna ugovora, ki jih čisto delovno imenujem:

- a) pravni ugovor,
- b) ugovor socialnega dela,

pri čemer moram poudariti, da s tem ni nič rečeno o nosilcih, ker oba zastopajo ljudje ne glede na poklic. Obstoji pa še tretji, sicer nestrokovni, zato pa generalni ugovor, ki se glasi:

" - možne bi bile zlorabe s strani matere" -
in v tem grmu po mojem predvsem tiči zajec.

Pravniški ugovor utemeljujejo takole:

Prvič, vse pravne ureditve, od Rimljanov naprej, ki so sploh dopuščale ugotavljanje očetovstva, so v bistvu dopuščale, da mati dokaže, da je nekdo oče;

drugič, pravno je težko dokazati negativna dejstva, izhajajoč iz načelnega stališča, da mati vedno govori resnico;

tretjič, ta sistem bi v skrajni konsekvenci pomenil, da bi moral označeni oče dokazati za vso kritično dobo, to je nekako v času 300 do 180 dni pred otrokovim rojstvom, da vobče ni mogel priti v stik z otrokovo materjo, to pa je nemogoče.

"Socialni ugovor" pa je utemeljen z dejstvom, da se skoraj vsaka nezakonska mati, ker bo postala ali je postala nezakonska mati znajde v socialnih težavah, in je zato najustreznejša rešitev, ki so jo že uvedli nekateri centri za socialno delo, da jo socialna služba pokliče na razgovor in ji skuša ustrezno pomagati tudi pri ugotavljanju očetovstva; oče lahko na centru poda veljavno priznanje očetovstva, če pa zanika, napotijo mater na sodišče.

Ker ima vsak ugovor lahko tudi svoj protiugovor, razmišljam takole:

Prvič, res je, da bi ureditev, kot je v tem vprašanju predlagana, pomenila, da situacijo obrnemo na glavo in to gledano navpično, se pravi zgodovinsko in vodoravno, to je glede na vse sedanje sisteme. Argument, da je nekaj dovolilo ali nedovolilo

že rimsko pravo, ima med pravniki svojo težo; in temu ne oporekam. Res je pa tudi, da smo tudi na drugih področjih iznašli že nekaj edinstvenih rešitev, s čimer seveda nočem trditi, da se morda ne bo nazadnje izkazalo, da so bili stari Rimljani pametnejši; toda zakaj ne bi tudi ob tem rekli, velja poskusiti, saj se pravo lahko hitro menja, hitreje kot ljudje.

Drugič, vemo, da pravo sicer včasih presega, včasih ne dosega, v glavnem pa odraža razmere v družbi, za katero velja. V vseh obstoječih družbah (vsaj od Rimljanov naprej) pa so bile ženske bolj ali manj neenakopravne, to velja celo še za sodobne družbe, ki so sicer proklamirale enakopravnost obeh spolov. Lahko predpostavljamo, da je pač pravo v vprašanjih, kjer se postavlja interes moškega nasproti interesu ženske, rahlo pristransko.

Tretjič, dokazati negativna dejstva je res težko, izjajati iz predpostavke, da mati vedno govori resnico, pa je prav toliko upravičeno, kot izhajati iz predpostavke, da mati vedno govori neresnico, in mora šele dokazati, da ne laže. Po sedanji ureditvi je vsaka nezakonska mati pravno postavljena v položaj "lahke ženske", saj mora dokazovati, da je zanosila z obtoženim in ne s kom drugim. Pri tem prav nič ne spremeni stvari, da nekateri praktiki dokazujejo, kako so sodniki, če je to le količkaj možno, na strani ženske; to dokazuje kvečjemu relativnost pravičnosti v pravu.

Četrtrič, popolnoma res je, da bi to v skrajni konsekvenci pomenilo, da bi moral "obtoženi" imeti alibi za 120 dni in to bi bilo kajpak težko. Toda kje je rečeno, da bi bilo takih skrajnih slučajev mnogo? Sploh se mi v vseh diskusijah okrog tega vprašanja, postavlja vprašanje, ali gre pri nezakonskih materah res večinoma za nejasne slučaje? Ne poznam nobene analize, ki bi prikazala razmerje med primeri, ki so jasni, in primeri, kjer je nekdo resnično napak obtožen. Znano je tudi, da veliko nezakonskih mater sploh ne pride na sodišče, zato pa je težko soditi, da gre večinoma za "sumljive" primere - in sedanji pravni sistem je glede tega krivičen, ker to predpostavlja. Poznam sicer par primerov, ko je označeni oče, ki ga je poklical na razgovor center za socialno delo, izjavil, da "te ženske" sploh ne pozna; vendar je na drugem razgovoru očetovstvo priznal. Iz tega pa bi se prej dalo sklepati na sumljive kvalitete moškega kot ženske.

Petič, dejstvo, da bi lahko prišlo do zlorab s strani mater,

to se pravi, da bi ženske utegnile obtožiti za očetovstvo koga, ki je "ni kriv ni dužan", se sicer utegne primeriti, vendar se mi zdi, če premislimo realno, da je nevarnost te vrste vendarle bistveno manjša od nekaterih drugih nevarnosti, ki prežijo na moške v življenju. Seveda bi bil tak sistem za koga krivičen, toda to isto se da očitati vsakemu pravnemu sistemu.

Šestič, ugovor, da je skoraj vsaka nezakonska mati v socialnih težavah in zaradi tega rabi pomoč socialne službe, nima s samim sistemom ugotavljanja očetovstva nobene zveze. Socialna služba bi lahko poklicala mater na razgovor in reševala njene težave, ne glede na to, da bi pravno ugotavljanje očetovstva teklo drugače. Stik socialnega delavca z materjo bi bil lahko celo boljši, če se ne bi začel z vprašanjem: "Kdo je oče vašega otroka?"

Še bolj važno, kot dokazati, da se vsakemu mnenju da ugovarjati, pa se mi zdi vprašanje, kaj bi s tako spremenjenim sistemom pridobili?

Predvsem, vse dosedaj predvidene spremembe rodbinskega prava so imele za geslo stališče, da mora družinska zakonodaja ščititi predvsem interes otroka. To je nesporno lepo izhodišče, toda žal, se lahko le malokje spremeni v konkretno dejstvo. Prav vprašanje ugotavljanja očetovstva pa se mi zdi klasičen primer, kjer bi se omejeno stališče lahko spremenilo v "meso in kri". Znano je, da se večina mater ob rojstvu nezakonskega otroka znajde v velikih težavah, in poleg vseh ostalih jih čaka še težavna naloga, poiskati - vsaj formalnega, in pri tem navadno tudi ostane - očeta. Mati mora vložiti tožbo za ugotovitev očetovstva, to pomeni, da mora ona poskrbeti dokaze ali priče, najeti in plačati odvetnika, se izpostaviti postopku, v katerem se preiščejo njene moralne kvalitete, skratka, preživeti dolg, težaven, pogosto drag in zanjo sramoten proces; psihologi pa trdijo, da je za majhnega otroka izredno pomembno, da ima mirno, srečno mater. Ker je otrok prva leta izredno povezan z materjo in ker je po nekaterih pojmovanjih celo ves razvoj osebnosti predvsem odvisen od prvih otroških let, lahko torej trdimo, da je vse, karkoli v tej dobi storimo v prid materi, storjeno v prid otroka! Seveda gre za vrsto težav in najbrž ni možno, rešiti vselej vseh, mislim pa, da bi s tem, da bi celotno breme postopka, ki ga sedaj nosi mati, naložili očetu, materi precej prihranili. Ker ima veliko nezakonskih mater tudi materialne težave, bi že samo dejstvo, da

bi bil postopek prej končan (Ne moremo zahtevati od matere, da se iz porodnišnice napoti najprej na sodišče, običajno mine nekaj mesecev, preden mati sploh vloži tožbo in še nekaj, preden se končno začne izplačevati preživnina, medtem ko bi po predlaganem sistemu lahko mati takoj vložila tožbo za preživnino.), prineslo prizadetim otrokom nekaj koristi.

Vsak pravni proces, v katerem imata stranki nasprotni interese je, na koncu koncev do enega izmed njiju krivičen; toda sedanji sistem je prav zaradi dejstva, da ima večinoma vsak nezakonski otrok mater, očeta pa večinoma ne, na koncu krivičen do otroka, torej do tistega, ki ni prav nič kriv. Seveda mi je jasno, da se s sistemom ugotavljanja očetovstva, dejanska situacija za otroka lahko le prav malo spremeni; preživnine zaradi tega ne bodo prav nič višje in običajna brezbržnost očetov do otrok prav nič ne manjša; vendar pa bi najbrž več otrok imelo očeta.

Znano je, da je med nezakonskimi materami velika večina mater z nizko kvalifikacijo ali nekvalificiranih delavk, žena, ki malo zaslužijo, žena, ki so tudi malo šolane; nekateri sklepa-jo, da je prav to razlog, da veliko nezakonskih mater sploh ne vlaga tožb za ugotovitev očetovstva in prikrajšani so spet otroci. (Seveda pa so možne še druge razlage tega dejstva, npr. da matere ne želijo ugotavljati očetovstva, ker še vedno računajo naporoko itd. - vsekakor o tem nimamo nobenih študij in ni mogoče trditi kategorično ne tega ne onega; verjetno pa je, da vsaj del mater prav zaradi sedanjega načina ugotavljanja očetovstva tega rajši ne stori). To predvidevanje je botrovalo tudi edemu izmed predlogov za novo ureditev družinske zakonodaje, namreč, naj bi dali skrbstvenemu organu pravico, da namesto matere vloži tožbo, oz. vodi postopek za ugotavljanje očetovstva. Ta predlog je doživel precej kritik, češ da pomeni omejevanje svobode človeka (da sam ureja svoje zadeve) kar je zmeraj nevarna reč. Meni je bil ta predlog še prav posebno nesimpatičen zaradi obrazložitve, da bi tako zlasti v primerih, ko sta mati in otrok materialno ogrožena, mati pa noče vložiti tožbe za ugotavljanje očetovstva, vendarle lahko ugotovili očeta in nekaj izterjali za preživljanje otroka, oz. prihranili nekaj družbenih sredstev. To pa spet pomeni, da bi si dobro situirana nezakonska mati (tudi take so), lahko privoščila razkošje "osebnih razlogov", da ne išče očeta, revna, da uporabim direkten izraz, pa ne. To pa pomeni dejansko pravno neenakost glede na materialni položaj - enakost pred zakonom

pa je vendarle tudi ena izmed pridobitev humanizma. Zato se mi zdi, da bi z obrnjenim sistemom veliko bolje rešili ta problem, in ker že povsod poskušamo vpoštevati tudi neke ekonomske relacije, prihranili socialnim službam precej dela. (Verjetno pa bi odvetniki imeli več dela - toda tu gre končno za trošenje zasebnih sredstev!).

Še en vidik se mi zdi pri tem pomemben: narava je v pogledu starševstva krivična, saj je naložila ženski večjo odgovornost; ženska je biološko bolj odgovorna za otroka, kot pa moški. Družbena konvencija in tradicija to neenakost popravlja, ker nalaga tudi očetu enako materialno in moralno odgovornost do otroka, tako poročenemu kot neporočenemu. Spominjam pa se diskusije mladinske sodnice tov. Lulikove (upam, da bi mi oprostila, ker jo citiram po spominu) na enem izmed posvetovanj o novi družinski zakonodaji, ki pravi, da smo materam pravzaprav neznanosko krivični; kadar gre npr. za mladoletnega prestopnika, pokličemo mater na sodišče in jo v bistvu obtožimo, da ni dovolj skrbela za otroka, ki je zavoljo tega zašel na kriva pota; očeta, ki je morda kvečjemu prispeval pat tisočakov na mesec ali pa še to ne, ki je navsezadnje s tem, da ni nikoli skrbel za otroka, vendarle tudi otroku škodoval, pa pustimo pri miru; on je še vedno lahko soliden in dober državljan. Spominjam se tudi dovolj žalostnih zgodb, ki mi jih je pripovedovala socialna delavka komisije za splave, zgodb, katerih morala je v tem, da je še vedno ženska tista, ki mora krepko plačati svoj "greh" (in pri vsem tem ne gre več samo za čisto biološka dejstva), medtem ko si moški že pridobi splošno sočutje, če mora malce odpreti denarnico. Vem, da me bodo nekateri obdolžili feminizma, toda dejstvo je, da se mnogo moških obnaša v teh primerih dokaj neodgovorno, ženske pa se ne morejo. S tem, ko bi se morali moški pošteno potruditi, da bi dokazali, da niso očetje (kakor se mora zdaj truditi nešteto mater!) bi morda tudi do neke mere vzgojno vplivali na druge.

Tistim, ki menijo, da bi tak sistem lahko povzročil veliko težav in zapletov, že vnaprej odgovarjam, da bi predpisi lahko bili taki, da bi te težave preprečili; lahko bi npr. predpisali sankcije za mater, ki nalašč obtoži napačnega (sicer pa se človeku lahko zgodi, da ga po krivem obtožijo česar koli); lahko bi uredili tak sistem obveščanja, da bi "obtoženi" lahko čimprej poiskal pravno pomoč itd. itd. Naj navedem še dejstvo, da se letno rodi v Sloveniji le nekaj več kot 2.000 nezakon-

skih otrok, pa še od teh je del takih, katerih starši se kasneje poročijo, velik del očetov pa tudi prizna očetovstvo že pred skrbstvenim organom. Taka zakonska določba bi torej prizadela letno le nekaj sto prebivalcev Slovenije, pa še te večinoma ne po krivici - menim pa, da bi pomenila vendarle ogromen, vsaj moralni plus, pomenila bi, da smo konkretno nekaj storili za otroke.

Marija Cigale

Iz prakse za prakso

NEKAJ VPRAŠANJ V ZVEZI Z DELOM STROKOVNIH KOMISIJ ZA VEDENJSKO IN OSEBNOSTNO MOTENE OTROKE IN O POSTOPKU ZA NAPOTITEV TEH OTROK V VZGOJNE ZAVODE

UVODNO POJASNILO: Okrožno sodišče je izreklo mladoletniku vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod, strokovna komisija za vedenjsko in osebnostno motene otroke, ki je mladoletnika pregledala po izreku vzgojnega ukrepa pa meni, "... da mladoletnika ne bi bilo oddati v zavod". Nastalo je vprašanje, ali naj se izvrši izrečeni vzgojni ukrep ter čigavo mnenje naj se upošteva, mnenje sodišča, da se mladoletnik odda v vzgojni zavod ali mnenje strokovne komisije, da mladoletnik ni potreben oddaje v vzgojni zavod.

Svoja razmišljanja o postavljenih vprašanjih posredujemo v pričujočem članku.

UVOD

Formalno pravna pot za oddajo otroka ali mladoletnika (v nadaljevanju mladostnik) v vzgojni zavod (mišljen je tudi vzgojno-poboljševalni dom) je po našem pravu dvojna: bodisi po rodbinski zakonodaji, bodisi po kazenski zakonodaji. Vedno pa mora pri taki oddaji sodelovati neposredno ali posredno skrbstveni organ občine, saj pomeni oddaja mladostnika v zavod omejevanje roditeljskih pravic staršev, nadzorstvo nad izvrševanjem roditeljskih pravic pa opravlja skrbstveni organ.

Rodbinska zakonodaja (Temeljni zakon o razmerju med starši in otroki) je samostojen pravni temelj za oddajo mladostnika v vzgojni zavod. Povztopek za ugotavljanje okoliščin, ki narekujejo oddajo mladostnika v zavod in izdaja same odločbe o oddaji v zavod se opravita po določilih zakona o splošnem upravnem postopku.

Kazenska zakonodaja (kazenski zakonik, zakon o izvrševanju kazenskih sankcij, zakon o izvrševanju vzgojnih ukrepov) je samostojen pravni temelj za oddajo mladostnikov v vzgojni zavod,

če so ti stari od 14 do 18, izjemoma do 21 let in če so storili kaznivo dejanje. Postopek se opravi po določilih zakonika o kazenskem postopku in drugih predpisih.

Obe navedeni zakonodaji določata splošne norme kdaj in pod kakšnimi pogoji se lahko odda mladostnik v vzgojni zavod. Po sodobnih spoznanjih pa pomeni izločitev mladostnika iz družinskega okolja in oddaja v zavod tak in toliko globok in dalekosežen poseg v osebnost mladostnika in v pravice in dolžnosti staršev, da je treba upoštevati posebna strokovna načela pri odločenju o oddaji v zavod, pri pripravah mladostnika in družine na oddajo in pri sami oddaji v zavod.

Zaradi teh spoznanj morajo organi, ki odločajo o oddaji mladostnika v zavod pred samo odločitvijo opraviti niz strokovnih opravil, da bi se tako zagotovila oddaja v zavod le tistih mladostnikov, ki resnično potrebujejo vzgojo in varstvo v zavodu. Ta opravila in postopki so predpisani tudi zaradi varstva pravic in osebnosti samega mladostnika.

V kazenskem postopku zoper mladostnika je potrebno poleg dejstev, ki se nanašajo na samo kaznivo dejanje, proučiti zlasti še družinske razmere, v katerih je živel in živi ter njegove osebnostne in druge značilnosti. Za ugotovitev teh okoliščin sodišče lahko zahteva poročilo skrbstvenega organa. To pomeni, da ima skrbstveni organ pomembno vlogo v kazenskem postopku zoper mladostnika, saj je od njegovega poročila o družinskih in osebnostnih razmerah mladostnika praviloma odvisna odločba sodišča o izreku vzgojnega ukrepa. V kolikor skrbstveni organ ne opravi v celoti ali slabo opravi svojo vlogo v tem delu postopka zoper mladostnika, je od sodišča odvisno, kakšne zahteve postavlja skrbstvenemu organu in od zavzetosti sodišča, da se ugotovijo vse okoliščine, ki morejo prispevati k ustreznemu izboru vzgojnega ukrepa. Intencija zakonodajalca je bila, da bi odločitve sodišča bile ne le pravno, temveč tudi drugače strokovno utemeljene in v skladu s sodobnimi spoznanji psihologije, pedagogike, sociologije, socialnega dela, penologije, kriminologije itd.

O ugotavljanju družinskih in osebnih okoliščin mladostnika v kazenskem postopku ni posebnih predpisov, ki bi določali obliko in način tega ugotavljanja (razen članov 432 in 434 ZKP). To pomeni, da je skrbstvenemu organu prepuščeno, da izbere obliko in način ugotavljanja vseh okoliščin, ki so potrebne

za presojo duševne razvitosti ter preučitve okolja in razmer, v katerih mladostnik živi, ter drugih okoliščin, ki se tičejo njegove osebnosti.

Menimo, da se skrbstveni organ pri teh opravilih ne bi mogel opirati na določila zakona o splošnem upravnem postopku, temveč bi mogli najti osnovo za njegovo delovanje v 7. in 34. členu temeljnega zakona o skrbništvu (... skrbstveni organ izvaja vzgojne in druge ukrepe, ki jih izrekajo sodišča ... Skrbstveni organ ravna na najustreznejši način ...)

V primeru, kadar smatra skrbstveni organ kot nosilec nalog po rodbinski zakonodaji, da je nujna oddaja mladostnika v zavod, mora biti izveden postopek in sama oddaja prvenstveno po določbah zakona o splošnem upravnem postopku. Do nedavnega je bilo samim skrbstvenim organom prepuščeno odločanje pri izboru metod in načinov za ugotovitev potrebe po oddaji mladostnika v zavod. Že dolga leta pa se nekateri skrbstveni organi poslužujejo tudi strokovnih metod pri določanju potrebe za oddajo mladostnika v zavod, saj skrbstveni organi uporabljajo za ta namen prehodni mladinski dom v Ljubljani kot specializirano diagnostično triažno ustanovo ali kako drugo ustrezno strokovno ustanovo za obravnavanje otrok (vzgojna posvetovalnica).

Izkušnje zadnjih let, še posebno zaradi izboljšanja kvalitete dela v zavodih, so pokazale, da ni več mogoče prepustiti skrbstvenemu organu, da bi se odločal za oddajo mladostnika v zavod, le na podlagi formalno pravnih določil rodbinske zakonodaje in zakona o splošnem upravnem postopku.

Področje usposabljanja mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti je bilo urejeno z zakonom o usposabljanju otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju (Ur. l. SRS, št. 5/68). Tako smo dobili tudi vsebinske okvirje, ki so morali vplivati na obstoječo prakso. Pravilnik o načinu imenovanja in o sestavi strokovnih komisij za vedenjsko in osebnostno motene otroke ter o postopku za napotitev teh otrok v vzgojne zavode (Uradni list SRS, št. 27/70) določa in ureja strokovni postopek za oddajo mladostnika v vzgojni zavod. Ta pravilnik ne posega v obstoječe pravne norme (rodbinsko pravo), ki odredjajo pristojnost skrbstvenega organa, da odloča o oddaji mladostnika v vzgojni zavod, niti v formalnosti postopka za izdajo upravne odločbe o oddaji mladostnika v vzgojni zavod, ki so predpisane z zakonom o splošnem

upravnem postopku, temveč določa natančneje le vsebino in strokovnost postopka pri odločanju o oddaji mladostnika v vzgojni zavod. Pravilnik določa: " Odločbo o napotitvi otroka v zavod za vedenjsko in osebnostno motene otroke izda skrbstveni organ na podlagi zaključnega poročila strokovne komisije ali zavoda za razvrščanje" (drugi odstavek 7.člena). To pomeni, da si mora skrbstveni organ poleg objektivno ugotovljenih dejstev, ki kažejo na vedenjsko in osebnostno motenost mladostnika, priskrbeti pred izdajo odločbe o oddaji v zavod, še mnenje strokovne komisije za vedenjsko in osebnostno motene mladostnike. Na tako odločbo je možna pritožba na drugostopenjski upravni organ in končno je še upravni spor, zato morajo biti vsa dejstva, na katera se opira odločba (čl. 19 in 2o Temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki) izkazana tudi po pravilih upravnega postopka, da lahko drugostopenjski organ ali sodišče presoja o njihovi utemeljenosti.

Vse navedeno pa je pomembno razlikovati le v fazi priprav na oddajo mladostnika v zavod. Ko pride mladoletnik v zavod, izginejo praviloma vse razlike med tistimi, ki so bili oddani z odločbo skrbstvenega organa in med tistimi, ki so bili oddani s sodno odločbo. Prične se prevzgojni proces s svojimi splošnimi in specifičnimi cilji.

Po tem kratkem uvodu, bomo poskušali odgovoriti na nekaj vprašanj v zvezi z obravnavanim problemom.

1. Vprašanje: "Ali je nujno, da strokovna komisija obravnava tudi mladoletne prestopnike in kako postopati v primeru, če se mnenje komisije ne sklada z odločitvijo sodišča" ?

Odgovor:

Na prvi del vprašanja je odgovor pritrdilen. Za tak odgovor sicer ne najdemo neposredne opore v pozitivnem predpisu, oporo pa iščemo v splošnih in posebnih načelih za obravnavanje otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju. Med ta načela prav gotovo sodi tudi stremljenje za čim bolj celovito, vsestransko in strokovno obravnavanje teh mladostnikov, ne glede na to ali skrbstveni organ obravnava mladostnike v svoji lastni pristojnosti (po rodbinski zakonodaji) ali v sodelovanju in na zahtevo sodišča (kazenski postopek).

Kadar sodišče v kazenskem postopku zahteva poročilo skrbstvenega organa (po čl. 432 ZKP, če ni take posebne zahteve, pa je bil skrbstveni organ obvezno obveščen o uvedbi postopka zoper mladoletnika s strani javnega tožilca; drugi odstavek 420. čl. ZKP), je seveda skrbstvenemu organu prepuščeno na kakšen način in s kakšnimi metodami bo opravil svojo nalogo; "... ugotoviti mladoletnikovo starost in okoliščine, ki so potrebne za presojo njegove duševne razvitosti, ter preučiti okolje in razmere, v katerih mladoletnik živi, ter druge okoliščine, ki se tičejo njegove osebnosti" (čl. 432 ZKP). (O vsebini takega poročila skrbstvenega organa tu ne razpravljamo, ker je o tem že bogata slovenska in jugoslovanska literatura, se pa sklicujemo na dostopno literaturo, ki ugotavlja predvsem pomanjkljivosti dela skrbstvenih organov).

Iz zakona torej izhaja, da mora skrbstveni organ v pripravljalnem postopku zoper mladoletnika zbrati toliko in takšnih podatkov, ki bodo lahko služili sodišču pri izbiranju vzgojnega ukrepa. Kriteriji (zakonski in teoretični) za izbor in izrekanje vzgojnih ukrepov so znani, to pa pravzaprav pomeni, da je poročilo skrbstvenega organa ena izmed osnovnih opornih točk pri odločanju sodišča za določen vzgojni ukrep. Dobro ali slabo poročilo, vsako po svoje doprinaša k odločitvi sodišča.

Takšno razmišljanje nas pripelje končno do ocene, da je od kvantitete in kvalitete podatkov v poročilu skrbstvenega organa v odločilni meri odvisen izbor in izrek vzgojnega ukrepa (izjema je možna zlasti pri izreku oddaje v vzgojno poboljševalni dom po čl. 77 KZ, kjer sodišče ocenjuje v pomembnejši meri tudi samo težino storjenega kaznivega dejanja). To pomeni, da praktično ne more priti do primera, da bi sodišče odločilo popolnoma drugače, kot pa nakazujejo odločitve, osebne in druge okoliščine mladoletnika v poročilu skrbstvenega organa. Poleg tega se (čl. 442 ZKP) povabi na glavno obravnavo tudi skrbstveni organ, ki lahko dopolnjuje svoje podatke v poročilu z novimi dejstvi in okoliščinami, ki lahko odločilno vplivajo na izbor vzgojnega ukrepa.

Ko pripisujemo tako velik pomen poročilu skrbstvenega organa, ne moremo mimo dejstva, da je skrbstveni organ v celoti odgovoren za vsebino poročila o mladoletniku, za resničnost in objektivnost podatkov, vse pa s ciljem, pomagati mladolet-

niku, ki je s kaznivim dejanjem, le na zunaj izrazil svojo vedenjsko in osebnostno motenost (izključujemo situacijsko pogojena kazniva dejanja).

Kot smo že navedli, skrbstveni organ sam izbira način in metode za ugotavljanje vseh potrebnih dejstev in okoliščin, ki bodo služila sodišču pri odločanju o vzgojnem ukrepu. Danes je že zanesljivo znano, da socialni delavec sam ne more in tudi ne zna ugotavljati določenih dejstev, ki se nanašajo predvsem na osebnost in duševni razvoj mladoletnika, temveč lahko poda celovito sliko o mladoletniku le strokovna skupina (team). Če ima skrbstveni organ edino možnost vsestransko obdelati mladoletnika le preko strokovne komisije za vedenjsko in osebnostno motene otroke in mladoletnike (v smislu pravilnika), potem ne vidimo razloga, da se ne bi take komisije poslužil tudi pri pripravi svojega poročila o mladoletniku za sodišče.

Tako smo odgovorili delno že tudi na drugi del vprašanja: "... kako postopati v primeru, če se mnenje komisije ne sklada z odločitvijo sodišča"?

Menimo, da je že iz danega odgovora razvidno, da do neskladja med mnenjem komisije in sodiščem ne bi smelo priti. To iz dveh razlogov. Prvič, komisija ni tak samostojen organ, ki bi lahko svoja stališča uveljavljal izven okvira in namena za katerega je ustanovljen. V smislu pravilnika "člane strokovne komisije imenuje za socialno varstvo pristojni svet občinske skupščine" (prvi odstavek 6. člena pravilnika). "Strokovna komisija daje skrbstvenim organom izvide in mnenja glede napotitve vedenjsko in osebnostno motenih otrok v vzgojne zavode" (3. člen pravilnika). Drugič, skrbstveni organ bi si moral preskrbeti mnenje strokovne komisije v času, ko zbira gradivo o mladoletniku, ki ga predloži sodišču v poročilu skrbstvenega organa, in ne šele po sodni odločbi o oddaji mladoletnika v vzgojni zavod. Če bi tudi v takem primeru, kljub strokovnemu poročilu skrbstvenega organa, ki stoji na stališču, da ni potrebna izločitev mladoletnika iz dosedanega okolja in oddaja v zavod, sodišče izreklo zavodski vzgojni ukrep, se skrbstveni organ izvršitvi take odločbe ne bi mogel in ne smel upirati. Odločbo bi moral izvršiti, saj je izbiranje, izrekanje, nadzorovanje, spreminjanje, nadomeščanje in ustavljanje vzgojnih ukrepov le v rokah sodišča. Takšno naše stališče opi-

ramo tudi na zakon o izvrševanju vzgojnih ukrepov, ki določa, da sodišče pošlje skrbstvenemu organu izvršljivo sodno odločbo, ta pa "... odredi vse, kar je treba za razvrstitev in oddajo mladoletnika v ustrezni zavod" (prvi odstavek 29. člena). Skrbstveni organ "... nato določi v skladu s sodno odločbo zavod, v katerem se bo izvrševal zavodski ukrep, in začetek izvrševanja ukrepa..." (drugi odstavek 29. člena). To seveda v svojem bistvu pomeni, da skrbstvenemu organu ne gre več pravica preverjanja, odločanja in dvoma glede ustreznosti izrečenega zavodskega vzgojnega ukrepa, vse to je imel možnost in dolžnost storiti v času pripravljalnega postopka zoper mladoletnika in že na sami glavni obravnavi. V smislu citiranih zakonskih določil, skrbstveni organ določi le zavod, v katerem se bo izvrševal zavodski vzgojni ukrep. Ob naših razmerah, gre pri "določanju" zavoda bolj za tehnična opravila kot za vsebinska. Glede mladoletnic, ki jim je izrečen ukrep oddaje v vzgojni zavod skoraj ni sporno, da morajo in morejo le v dekleško vzgajališče v Višnji gori, glede mladoletnikov, ki so končali šolsko obveznost je izbiranje prav majhno, saj sta na razpolago le vzgojni zavod v Gornjem Logatcu in v Slivnici, kriteriji za en in drugi zavod pa so toliko znani in enostavni, da ni težave pri "določanju" enega izmed omenjenih zavodov.

2. Vprašanje: "V primeru, da strokovna komisija obravnava tudi mladoletne prestopnike, kdo nosi stroške komisije"?

Odgovor:

Strokovno komisijo za vedenjsko in osebnostno motene otroke in mladoletnike imenuje za socialno varstvo pristojni svet občinske skupščine, komisija pa daje izvide in mnenja skrbstvenemu organu. Ker ni posebej predpisano, kdo nosi stroške dela komisije, je mogoče sklepati, da nosi te stroške skrbstveni organ, svet za socialno varstvo pa je pooblaščen, da skrbstvenemu organu preskrbi zadostna sredstva za nemoteno delo komisije.

Odgovoriti je treba, kdo nosi stroške, kadar komisija obravnava mladoletne prestopnike. Iz vsega navedenega pri odgovoru na 1. vprašanje je razvidno, da je komisija pravzaprav

le pomožni organ skrbstvenega organa, ki je državni oblastni organ, kadar gre za samostojno odločanje o oddaji mladostnikov v vzgojne zavode, da komisija deluje za skrbstveni organ in se njeno delo kaže navzven le preko dejavnosti skrbstvenega organa. Menimo, da je zato irelevantno dejstvo ali je obravnavani mladostnik mladoletni prestopnik ali ne, njeno delo in namen dela se s tem ne menja. Stroške mora zato tudi v teh primerih nositi skrbstveni organ, saj bo ravno on tudi koristil podatke komisije pri sestavi poročila za sodišče.

Izjema od navedenega pravila bi lahko bila takrat, kadar sodišče med pripravljanim postopkom odredi, da se mladostnik odda "v prehodni dom, v vzgojni ali kakšen podoben zavod" (prvi odstavek 434.čl. ZKP) oziroma kadar je po mnenju sodišča "... za ugotovitev mladoletnikovega zdravstvenega stanja, njegove duševne razvitosti, psihičnih lastnosti ali nagnjenj potrebno, da ga pregledajo izvedenci..." (četrti odstavek 432.člena ZKP). V teh navedenih primerih bi stroške nosilo sodišče.

3. Vprašanje: Ali naj strokovna komisija pregleda mladoletne prestopnike pred glavno obravnavo? Tedaj se komisiji nalaga veliko dela, saj bi morala obravnavati vse mladoletne prestopnike, tudi tiste, ki jim sodišče kasneje izreče druge (nezavodske) ukrepe?

Odgovor:

V odgovoru na 1. vprašanje smo že navedli, da bi morala komisija pregledati mladoletne prestopnike pred glavno obravnavo. To pa samo po sebi še ne pomeni, da bi morala komisija "obravnavati vse mladoletne prestopnike, tudi tiste, ki jim sodišče izreče druge nezavodske ukrepe". Zdi se nam, da bi tu lahko veljal podoben kriterij, kot velja pri odločanju skrbstvenega organa za oddajo mladostnikov v vzgojne zavode po rodbinski zakonodaji. Tudi tam, skrbstveni organ obravnava mnogo otrok, za oddajo v zavod pa se odloči le pri nekaterih. Tako si skrbstveni organ ustvari določene objektivne in subjektivne kriterije, kdaj se naj napoti vedenjsko in osebnostno moteni mladostnik v vzgojni zavod. Kadar pa gre za mladoletne prestopnike, se kriteriji za oddajo v zavod praviloma ne razlikujejo od tistih, ki jih uporablja skrbstveni organ, kadar

se sam odloča za oddajo v vzgojni zavod. Razlika je le, da oddajo izreče sodišče in, da se v obrazložitvi sodne odločbe med ostalimi objektivnimi in subjektivnimi vzroki, ki narekujejo izločitev iz okolja in oddajo v zavod, navaja še "kaznivo dejanje" mladoletnika. Zato menimo, da si socialni delavec skrbstvenega organa lahko polagoma izoblikuje določene kriterije, ki mu bodo vodilo pri tem ali naj mladoletnega prestopnika predstavi tudi strokovni komisiji, odvisno pač od tega ali pričakuje, da bo sodišče uporabilo zavodski vzgojni ukrep. Pri tem pa ne pozabljamo na že ugotovljeno dejstvo, da je sodišče praviloma "vezano" (v strokovnem smislu, ne v pravnem) pri izbiranju in izrekanju vzgojnega ukrepa na podatke, ki mu jih nudi skrbstveni organ v svojem poročilu o mladostniku. Ob dobrem sodelovanju sodišča in skrbstvenega organa, ne bo težko vnaprej "uganiti", kdaj bo sodišče uporabilo zavodski vzgojni ukrep in sledeč temu dejstvu, si bo skrbstveni organ že v pripravljalnem postopku zoper mladoletnika priskrbel tudi izvid in mnenje strokovne komisije. Presoja, katere mladoletne prestopnike naj pregleda strokovna komisija, je torej v rokah skrbstvenega organa. Sicer pa menimo, da pregled mladoletnega prestopnika po strokovni komisiji, ki mu kasneje ni bil izrečen zavodski vzgojni ukrep, ni nobena škoda, saj je tudi za večino izvenzavodskih vzgojnih ukrepov poznavanje osebnostnih okoliščin mladoletnika, lahko le koristno za izvrševanje vzgojnih ukrepov.

4. Vprašanje: Okrožno sodišče je izreklo mladoletniku vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod, strokovna komisija, ki je mladoletnika pregledala pred oddajo v zavod pa meni, da oddaja v zavod ni potrebna. Vzgojni zavod je zato odklonil sprejem mladoletnika. Kako rešiti sporno vprašanje?

Odgovor:

Najprej glede navedbe, da je vzgojni zavod odklonil sprejem mladoletnika. Vzgojnemu zavodu ne gre taka pravica. V zakonu o izvrševanju vzgojnih ukrepov je posebej predpisano, da "Zavod ne sme brez utemeljenega razloga odkloniti mladoletnika, ki ga odda v zavod skrbstveni organ" (tretji odstavek 29. člena). V kolikor bi zavod odklonil tak sprejem, bi o sporu moralo odločati sodišče, ki je izreklo zavodski vzgojni ukrep.

Glede na mnenje strokovne komisije, da mladoletnik ni potreben oddaje v vzgojni zavod menimo, da bi bilo sporno vprašanje mogoče rešiti na ta način, da se smatra mnenje strokovne komisije kot okoliščina, ki ni bila znana takrat, ko se je odločalo o vzgojnem ukrepu. Zato bi bilo možno spor rešiti tako, da skrbstveni organ predlaga sodišču spremembo odločbe o izrečenem vzgojnem ukrepu (čl. 79 KZ). V kolikor pa bi sodišče vstrajalo pri izrečenem vzgojnem ukrepu, skrbstveni organ pa ukrepa ne bi mogel izvršiti zaradi objektivnih razlogov, mora o tem obvestiti sodišče. Skrbstveni organ pa ima kljub temu dolžnost, da skrbi za mladoletnikovo osebo in za prevzgojo, če ne po določenih kazenske, pa po določenih rodbinske zakonodaje, ki nalaga skrbstvenemu organu dolžnost, da stori "potrebne ukrepe, kot jih zahteva korist otrokove vzreje ali varstvo njegovih premoženjskih ali drugih pravic in koristi" (18 člen temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki). Po dveh letih odkar je bil izrečen zavodski vzgojni ukrep, pa se ni začel izvrševati, mora sodišče ponovno odločati o vzgojnem ukrepu (čl. 79 a KZ) in lahko odloči, naj se izrečeni ukrep izvrši ali naj se nadomesti s kakšnim drugim ukrepom.

Franci Brinc

ODPUST GOJENCEV IZ VZGOJNIH ZAVODOV (Analiza odpusta gojenke M.N.)

I. UVOD

Namestitev otroka izven njegove lastne družine naj bo zadnji ukrep in to šele tedaj, ko se pokaže, da je popolnoma nemogoče popraviti otrokov dom in njegove vedenjske in osebnostne motnje z izvenzavodsko strokovno obravnavo.

Oddaja otroka v vzgojni zavod ni konec, temveč začetek še intenzivnejšega dela z družino in z otrokom. Delo občinske socialne službe in vzgojnega zavoda se prepleta in dopolnjuje, pri tem pa je občinska socialna služba nosilec dela z družino, vzgoj-

ni zavod pa z otrokom.

Cilj dela z družino in z otrokom je, da se družina čimprej usposobi za opravljanje svoje naravne funkcije oskrbe in vzgoje otroka, otrok pa, da postane sposoben življenja v normalnem družinskem okolju. Kakor hitro se temu cilju dovolj približamo, moramo otroka odpustiti iz vzgojnega zavoda. Vsako zadrževanje otroka v vzgojnem zavodu preko postavljenih ciljev, temu ne koristi, lahko mu celo škoduje.

Za otroka, ki preživi nekaj let v vzgojnem zavodu (ali v več vzgojnih zavodih) upravičeno pričakujemo, da bo prišel iz zavoda "prevzgojen" in, da se bodo pokazali rezultati prevzgoje. Pričakujemo, da bo otrok drugačen, kot je bil ob oddaji v zavod. Če je bil prej v šoli slab ter se je potepal, pričakujemo, da bo sedaj dosegal uspehe in opustil potepanje, če je bil prej nagnjen k tatvinam, da bo po odpustu imel pravilen odnos do tuje lastnine, če je bil uporen in neubogljiv, da bo postal vodljiv in ubogljiv. Pričakujemo torej, da se bo toliko spremenil, da bo družbeno prilagojen, da bo upošteval družbene norme svojega ožjega in širšega okolja in da bo po njih uravnaval svoje ponašanje.

Ob oddaji otroka v vzgojni zavod, lahko dokaj natančno opredelimo, v čem se njegovo ponašanje razlikuje od ponašanja njegovih vrstnikov, lahko točno naštejemo simptome njegove neprilagojenosti oziroma motenosti. Zato bi normalno pričakovali, da je otrok prevzgojen takrat, kadar opusti oblike neprilagojenega ponašanja. Vendar temu ni vedno tako. Otroci žive v zavodu v umetni življenski sredini, pod določenim režimom dela in discipline. Mlajši otroci tako niti nimajo prilike pokazati svojih teženj za asocijalna dejanja, starejši pa se že zavedajo, da svojih želja ne smejo uresničiti, ker so zato predvidene določene sankcije po zavodskem redu in, da je v končni meri od njihovega "poboljšanega" ponašanja odvisen čas odpusta iz zavoda.

Prav zaradi tega se dogaja, da je odpuščen otrok "poboljšanega" ponašanja le nekaj časa po odpustu, nakar zapade v stare ali še težje oblike neprilagojenosti. Tako nastane vprašanje, ali je ponovna neprilagojenost otroka posledica prezgodnjega odpusta iz vzgojnega zavoda ali nezadostnega vzgojnega vplivanja v zavodu ali pa je posledica novih okoliščin v življenju otroka, ki jih pred odpustom ni bilo mogoče predvidevati, ali pa neprilagojenost izvira iz njegove težje osebnostne motenosti.

Odpuščenega otroka iz zavoda si lahko slikovito predstavimo kot čolnarja, ki smo mu dali čoln z vesli in ga postavili v razbesnelo reko, ne da bi ga prej dovolj naučili veslati ali mu vsaj z brega nudili pomoč pri vodenju čolna. Verjetno je, da bo premagal brzice in srečno pristal na bregu, vendar je veliko večja verjetnost, da bo reka uničila čoln in čolnarja ali pa ga toliko poškodovala, da bo za nadaljno plovbo nesposoben ... Tako lahko življenje uniči ali poškoduje odpuščenega otroka, da ne bo nikoli varno pristal na bregu življenja.

Otroku je zato po odpustu iz zavoda potrebna pomoč.

Vsak zavod pričakuje uspehe svojega dela. Uspeh je tudi normalno plačilo za vloženi trud. Normalno je tudi, da so uspehi sorazmerni vložnemu delu, tako, da se po poznavanju vložnega dela da pričakovati vnaprej določene uspehe. Pri delu vzgojnih zavodov pa ni vedno tako. Kako enostavno bi bilo, če bi vzgojni zavodi lahko rekli, vložili smo toliko dela v določenega otroka in pokazali se bodo vnaprej določeni uspehi.

Vzgoja, še manj pa prevzgoja takih predvidevanj ne prenese. Na končni uspeh obeh vpliva še cela skupina dodatnih, največkrat težko zaznavnih vplivov, ki bolj ali manj spremenijo pričakovano smer razvoja otrokove osebnosti.

V vzgojne zavode se oddajajo najtežje moteni otroci, ko ni več možno njihovo sožitje z okoljem. Nekateri preživijo vso svojo mladost v zavodih, premeščajo se iz zavoda v zavod, begajo iz zavodov, izvršujejo kazniva dejanja v času bivanja v zavodu ali na pobegih. Vse to bolj ali manj neposredno vpliva tudi na končni uspeh zavodske prevzgoje. Otroci se odpuščajo iz zavodov tudi na različni stopnji prevzgojenosti in v različni starosti, kar vse ima lahko tudi odločujoči vpliv na končni uspeh prevzgojnega procesa. Otroci se po odpustu vračajo v različno urejeno okolje. Nekateri se vračajo v enako ali v še slabše kot je bilo ob njihovi oddaji v zavod, le redki imajo srečo, da se vrnejo v izboljšano domače okolje.

Če so bili ob odpustu otroka iz zavoda izpolnjeni vsi zahtevani pogoji, tako glede prevzgojenosti otroka kot glede urejenosti okolja v katerega se vrača otrok, je vse še vedno lahko le navideznega ali začasnega značaja. Otrok je bil v okviru zavodskega življenja podrejen dinamiki zavodskega življenja. Vendar je vse to lahko le umetno, navidezno in odmaknjeno od dinamike normalnega življenja izven zavoda vsaj toliko, da je ta različnost lahko vzrok za niz otrokovih spodrseljajev v življenju iz-

ven zavoda.

Spremljanje otrokovega življenja in nudenje pomoči po odpustu iz zavoda je zato vsekakor nujnost, ki bi se je morali bolj zavedati pri našem vsakdanjem delu.

II. ANALIZA ODPUSTA GOJENKE M.N. IZ VZGOJNEGA ZAVODA

Mladoletnica M.N. je 4/6-1966 brez dovoljenja vzgojnega zavoda odpeljal očim domov. Vzgojni zavod je poskušal z intervencijami preko pristojnega skrbstvenega organa in preko organov javne varnosti doseči povratek gojenke v zavod. Vsa prizadevanja zavoda in občine pa so bila brezuspešna. Mladoletnica je ostala pri materi in očimu in se redno zaposlila. Vstrajala je, da se ne vrne v zavod, pri tem sta jo podpirala mati in očim.

Analiza je opravljena na podlagi skrbstvenega spisa občine.

Izhodišča za analizo:

1. Mladoletnica, roj. 19/1-1949 je nezakonska hči. Očetovstvo je bilo ugotovljeno. Oče je redno plačeval preživnino, osebnih stikov s hčerko pa ni imel, ker si je ustvaril svojo družino.

Zaradi večkratnih pobegov od doma, šolske neuspešnosti in prezgodnjega družjenja z odraslimi moškimi, je občina mladoletnico dne 9/10-1963 oddala v prehodni mladinski dom na opazovanje.

Zaključno poročilo prehodnega mladinskega doma navaja med drugim naslednje : "... Tukajšnje observacije so pokazale, da gre pri gojenki za tolikšno mero motenega osebnostnega razvoja, da ji je potrebna zaščita v vzgojnem zavodu, ker bo le v tem okviru lahko dobila potrebno vzgojo, ustrezne delovne privajenosti in toliko dozorela, da bo sposobnejša za samostojno življenje ... Perspektivno naj bi se deklica vrnila domov, vendar to šele potem, ko bi dovolj dozorela in si pridobila potrebne delovne navade in poklicne spretnosti... "

O c e n a: Menimo, da so tu začrtani cilji bivanja mladoletnice v vzgojnem zavodu. V skladu z njimi bi moral vzgojni zavod izdelati program svojega dela z mladoletnico in nenehno

usmerjati vsa svoja prizadevanja za dosego začrtanih ciljev zavodske prevzgoje.

2. Občina je dne 25/6-1964 izdala odločbo o oddaji mladoletnice v vzgojni zavod. Odločba je bila izdana na podlagi čl. 20 temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki, kar pomeni, da je bila mladoletnica oddana v zavod sporazumno s starši in jim otrok ni bil odvzet (odvzem otroka določa 19. člen cit. zakona).

O c e n a: Mladoletnica je bila oddana v vzgojni zavod v sporazumu s starši, zato jo ni mogoče zadrževati v vzgojnem zavodu proti volji staršev. Če bi skrbstveni organ želel po odhodu mladoletnice iz zavoda, vrniti jo nazaj v zavod, bi moral izdati novo odločbo o odvzemu otroka staršem (19. člen temeljnega zakona o razmerju med starši in otroki). Zato je bila tudi intervencija organov javne varnosti neutemeljena, ker je mladoletnica zapustila zavod ob pomoči in z vednostjo svojih staršev, ki jim pa pravica do otroka, kot smo že ugotovili, ni bila odvzeta v zato predpisanem postopku.

3. Iz poročil vzgojnega zavoda o učnem uspehu in delovnem usposabljanju mladoletnice, povzemamo naslednje:

- poročilo z dne 6/7-1964: "... ob polletju ni imela negativne ocene ... do učenja je imela vseskozi pozitiven odnos. V učni delavnici je dosegla zadosten uspeh... Do tuje imovine ima pravilen odnos ... Zvez z moškimi nima ... Pri delu je precej površna in premalo vstrajna".
- poročilo z dne 16/2-1965: "... pri tehničnem pouku je ob polletju dosegla dober uspeh, pri praktičnem delu v učni delavnici pa je dobila zadostno oceno. V šoli je pridna in vestna ... V učni delavnici je prav tako zelo prizadevna, se zelo trudi ... Je disciplinirana in dobro vodljiva... Daje vtis urejene osebnosti. Do tuje imovine ima pravilen odnos ... Mnenje o nadaljnem postopku: na osnovi zgornjih ugotovitev, opazovanj in razgovorov z njo smo mnenja, da je za gojenko prognoza glede izužitve v šiviljski stroki po dovolj dolgi učni dobi ugodna ..."
- poročilo z dne 19/8-1965: "... v šolskem letu 1964/65 je obiskovala pripravljalni razred za vstop v vajensko šolo, ki ga je opravila s prav dobrim uspehom. Prav tako je tudi uspešna v učni delavnici. Pri delu je prizadevna, vendar nekoliko površna... Posebnih prestopkov nima, zato ji lahko

poverjamo tudi odgovornejše naloge ... Na osnovi zgornjih ugotovitev, opazovanj in razgovorov z njo smo mnenja, da ima mladoletnica vse možnosti za izučitev v šiviljski stroki ..."

- poročilo z dne 25/2-1966: "Gojenka je v I. polletju šolskega leta 1965/66 obiskovala I. letnik dvoletnega šolanja poklicne šole in bila vključena v šiviljsko delavnico. Ob polletju je imela nezadosten uspeh, negativno oceno iz družbenih ved. Iz vedenja je bila ocenjena odlično. Pri praktičnem delu v delavnici je dobila prav dobro oceno. Pri delu je vstrajna, prizadevna in natančna... Vedenje: je dobro vodljiva, mirna in v vseh ozirih primerne obnašanja. Je dovzetna za kritiko in uvidevna za lastne pomanjkljivosti. Pripravljena je prijeti za vsako delo. Do tuje in lastne imovine ima pravilen odnos. Do predpostavljenih je korektna. .. Mnenje in predlogi: Gojenka ima vse pogoje za izučitev v šiviljski stroki, zato bo ostala v zavodu še prihodnje šolsko leto".
- mnenje pedagoškega zbora o odpustu mladoletnice z dne 7/6-1966 (tj. potem, ko je 4/6-1966 mladoletnico odpeljal očim domov brez dovoljenja zavoda, op. B.F.): "... Ves čas bivanja pri nas je bila marljiva in disciplinirana... Naslednje šolsko leto bi lahko dokončala II. letnik z zaključnim izpitom, kar bi bilo zanjo neprimerno bolj perspektivno kot pa, da se zaposli že sedaj kot nekvalificirana delavka. Mi smo se prav zaradi tega odločili, da ne pristanemo na odpust... vendar jo je očim na skrivaj odpeljal, brez našega soglasja..."
- dopis vzgojnega zavoda občini z dne 23/6-1966: "Čeprav smo doslej poskusili že več načinov, da bi se vaša varovanka vrnila v zavod, nismo ničesar uspeli. Zato smo razpisali za njo tudi tiralico... Smisel našega vstrajanja, da je mladoletnica vsaj še do jeseni naša gojenka, je v tem, da bi v tem času dokončala I. letnik poklicne šole, kar bi vsaj delno usmislilo njeno dve in pol letno bivanje pri nas, njej pa bi to odprlo večje možnosti v življenje, kar bi sigurneje garantiralo, da se ne bo več vrnila na stara pota".

O c e n a: Iz navedenih poročil lahko zaključimo, da je resocializacijski proces pri mladoletnici potekal zelo ugodno in sorazmerno hitro. Prizadevanja vzgojnega osebja so dala ugodne rezultate, mladoletnica je opustila asocialno ponaša-

šanje, postala v šoli pridna in vestna, v učni delavnici zelo prizadevna, disciplinirana in dobro vodljiva, tako, da je vzgojni zavod že po enem letu bivanja mladoletnice v zavodu poročal, da "daje vtis urejene osebnosti" (Poročilo z dne 16/2-1965).

Poročilo z dne 16/2-1965 se zaključuje z mnenjem o ugodni prognozi gojenke glede izužitve v šivilski stroki. Poročilo z dne 19/8-1965 se zaključuje z mnenjem, da ima mladoletnica vse možnosti za izučitev v šivilski stroki. Poročilo z dne 22/2-1966 se zaključuje z enakim mnenjem, ter doda, da bo zato gojenka ostala v zavodu še prihodnje šolsko leto. V dopisih z dne 7/6-1966 in 23/6-1966 pa zavod poroča, da ne pristane na odpust gojenke, temveč naj ostane v zavodu vsaj še do jeseni, da dokončna I. letnik poklicne šole, kar bi vsaj delno usmislilo njeno dve in pol letno bivanje v zavodu, njej pa odprlo večje možnosti v življenju.

Vsa pravkar citirana poročila očitno kažejo na to, da je morala mladoletnica ostati v zavodu tako dolgo le zaradi poklicnega usposabljanja in iz istega razloga je zavod tudi vstrajal, da se mora vrniti nazaj, ko jo je odpeljal oči domov. Poročila zavoda nikjer ne omenjajo, da bi bila mladoletnica še osebnostno problematična in bi bila zato potrebna še posebnih terapevtskih posegov za korekcijo njene osebnosti.

V že citiranem zaključnem poročilu je prehodni mladinski dom nakazal cilj bivanja mladoletnice v vzgojnem zavodu. Cilj je bil postavljen tako, da bi morala mladoletnica v zavodu dobiti potrebno vzgojo, ustrezne delovne privajenosti in, da bi naj toliko dozorela, da bi bila sposobnejša za samostojen vstop v življenje.

Menimo, da je vzgojni zavod vse te cilje pri mladoletnici dosegel, ter ji je dal trdno osnovo za vključitev v samostojno življenje izven zavoda. Cilj nobenega vzgojnega zavoda ne bi smel biti le poklicno usposabljanje gojencev, ker so za to na razpolago druge ustreznejše oblike. Ko gojenec doseže določeno stopnjo osebnostne zrelosti, ga je treba odpustiti in mu omogočiti delovno usposabljanje ali strokovno izobraževanje izven vzgojnega zavoda.

Prav tako štejem za neustrezen postopek vzgojnega zavoda, ki je razpisal tiralico, da bi organi javne varnosti nasilno vrnili gojenko nazaj v zavod.

4. Iz pisma mladoletnice z dne 27/5-1966, ki ga je pisala na občino (torej 8 dni predno jo je očim na skrivaj odpeljal iz zavoda), navajamo naslednje odlomke:

"... Mamica pravi, da me več ne pusti notri, naj pridem domov. Saj sem že dve leti in pol tukaj. Naveličala sem se tudi jaz in rada bi šla ven. Šole ne bom skončala. V praksi sem toliko pridobila, da bi se lahko zaposlila, kje v kakšni šivalnici ali kaj podobnega... Doma je sedaj vse v redu. Smo v dobrih stikih. Saj tako kot je bilo nekoč ne bo več. Toliko sem prišla k pameti, da bom lahko vzdržala v službi in doma. Resnično si želim izstopiti od tukaj in začeti na novo, ker več ne morem vzdržati - šole ne bom naredila, da bi pa ostala tukaj še dve leti, pa ne bom mogla biti tukaj in je brez smisla..."

V pismu z dne 17/7-1966 pa piše mladoletnica občini naslednje:

"...Zaposlila sem se v tovarni že 20/6-1966 in sedaj redno delam. Pri delu imam uspeh. Prosim za razumevanje, da si tudi jaz želim normalnega življenja, rada bi bila doma in živela kot živijo drugi... Rada bi postala poštena državljanka..."

O c e n a : Pisma mladoletnice dajo slutiti, da se je tudi sama odločila, da zapusti zavod in pri tem dokaj trezno utemeljuje svojo odločitev. Izraža željo po normalnem življenju in delu. Njena starost, 17 let in pol, je takšna, da je čas, da se sama spoprime s težavami življenja, ki jih bo sodeč po doseženih uspehih v zavodu, tudi uspešno premagovala. Menimo, da je prav, da damo mladoletnici možnost, da uresniči te svoje pozitivne težnje po uveljavljanju pri delu in po normalnem življenju.

5. Iz uradnih zaznamkov referenta občine povzemamo naslednje:

- dne 2/6-1966 je osebno obiskal starše mladoletnice na domu in ugotovil, da vstrajata, da se mladoletnica vrne domov;
- dne 14/6-1966 se je pri referentu zglasila sama mladoletnica in povedala, da se noče vrniti nazaj v zavod, želi ostati doma pri materi in očimu;
- dne 28/6-1966 je referent obiskal starše mladoletnice na domu. Mati vztraja, da ostane mladoletnica doma. Je zaposlena v tovarni in redno dela.

- dne 12/7-1966 je referent obiskal mladoletnico na delovnem mestu v tovarni in ugotovil, da je pridna in prizadevna pri delu. Obiskal je tudi starše mladoletnice na domu, ki so pohvalili mladoletnico;
- dne 27/7-1966 je referent ponovno obiskal mladoletnico na delovnem mestu in ugotovil, da redno dela.

O c e n a : Po vsem navedenem moremo delo referenta na občini oceniti kot prizadevno in skrbno, v danih razmerah je storil vse, kar je bilo potrebno in možno. Kot posebno odliko bi mogli šteti, da referent ni nepremišljeno reagiral in podpiral zahteve po vrnitvi mladoletnice v zavod, temveč je situacijo zrelo in odgovorno ocenil, obiskoval pa je mladoletnico v tovarni na delovnem mestu in vzdrževal stike z mladoletnično družino. Menimo, da sta tako družina in referent občine pripomogla k uspešni vključitvi mladoletnice v življenje izven zavoda.

III. ZAKLJUČNO MNENJE

Ko smo tako proučili skrbstveni spis za mladoletnico, menimo, da je bila zahteva zavoda, da se mora mladoletnica vrniti nazaj v zavod, nesmotrna in neustrezna. Zahteva pa je bila tudi iz pravnega vidika nepravilna. Mladoletnica je po dveh letih, štirih mesecih in 16 dneh bivanja v vzgojnem zavodu (prej je bila tri mesece in devet dni v prehodnem mladinskem domu na opazovanju) dosegla svoj maksimalni možni razvoj na področju prevzgoje in v okviru te tudi na področju delovne vzgoje. Cilj prevzgoje, kakor ga je bil postavil prehodni mladinski dom v svojem zaključnem poročilu o mladoletnici, je bil pri mladoletnici dosežen in menimo, da bi bilo moglo nadaljne bivanje v zavodu mladoletnici več škodovati kot pa koristiti. To še prav posebno velja, če bi jo bili organi javne varnosti nasilno spravili nazaj v zavod po razpisani tiralici.

Končno menimo, da bi mogla biti vzgojni zavod in občina zadovoljna z doseženimi rezultati prevzgoje. Pri tem pa menimo, da je bilo dve in pol letno bivanje mladoletnice v zavodu le droban dogodek v njenem življenju, ki ni mogel zbrisati prav vseh sledov njenega prejšnjega življenja pred oddajo v zavod in prav tako ne bo mogel odločilno in trajno vplivati na vse njeno nadaljne

življenje po odpustu iz zavoda. Če je oddaja v vzgojni zavod in bivanje v njem zavrlo dekletovo pot v smer asocialnih in antisocialnih dejanj - in to prav gotovo je; in če je dve in pol letno vzgojno delo z mladoletnico prispevalo k izgradnji njene osebnosti v pozitivno smer - in to prav gotovo je, to kažejo vsa poročila vzgojnega zavoda; in če bo mladoletnica v svojem prihodnjem življenju hodila vsaj relativno urejeno in umirjeno pot, potem je vzgojni zavod dosegel velik uspeh !

Menimo, da nenapovedanega oziroma nedovoljenega odhoda mladoletnice iz zavoda ne kaže ocenjevati preveč strogo. Njen odhod ni neuspeh zavoda, temveč je prej uspeh, kajti željo mladoletnice po življenju v normalnem družinskem okolju in po delu ter lastnem zaslužku, moramo oceniti kot pozitivno in življensko konstruktivno. Sama mladoletnica v že cit. pismu z dne 17/7-1966 piše: "... pri delu imam uspeh. Prosim, za razumevanje, da si tudi jaz želim normalnega življenja, rada bi bila doma in žive-la kot živijo drugi..."

Franci Brinc

Branje

Bernard Stritih: "Poklicna vloga socialnega delavca", izdala Višja šola za socialne delavce v Ljubljani, april 1972, strani 196.

Knjiga, ki jo predstavljamo, je del poročila o raziskavi "Socialni delavec in socialno delo v samoupravni družbi", ki jo je izvedla raziskovalna ekipa Višje šole za socialne delavce v Ljubljani v sestavi Nika Arko, Ivan Jenko, Blaž Mesec in Bernard Stritih. Raziskavo so financirali Jugoslovanski odbor za socialni rad, Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo in Višja šola za socialne delavce v Ljubljani.

Delo je razdeljeno na 8 poglavij v katerih avtor obravnava različna vprašanja o poklicni vlogi socialnega delavca in o strokovnem socialnem delu pri nas. Avtor pri tem uporablja podatke, ki so bili zbrani z anketiranjem vseh socialnih delavcev, zaposlenih na območju SR Slovenije, tako tistih, ki so diplomirali na Višji šoli za socialne delavce v Ljubljani kot tudi tistih, ki nimajo končane šole za socialne delavce (še niso diplomirali ali sploh niso obiskovali šole).

Na anketo je odgovorilo 48 % anketiranih, med diplomanti je bil odziv 55 %, med zaposlenimi študenti in absolventi šole 54 %, med tistimi, ki niso obiskovali šole pa 29 %. Zato avtor opozarja, da tega samoizbranega vzorca ne moremo imeti za reprezentativnega, da pa obstoja verjetnost, da je odgovorila populacija aktivnejših socialnih delavcev, vsled česar imajo izražena mnenja tudi več možnosti, da se praktično uveljavijo.

Tudi če sprejmemo avtorjevo tezo o populaciji aktivnejših socialnih delavcev, pa nikakor ne moremo mimo dejstva, da je raziskava izvedena na podatkih, ki jih je dalo le 48 % anketirane populacije. Zato menimo, da rezultati raziskave ne morejo resnično prikazati vloge socialnega delavca in socialnega dela v samoupravni družbi. Vprašujemo se, kaj bi moglo biti vzrok tako slabega odziva anketirancev? Ni nam znano ali je raziskovalna ekipa na to vprašanje našla odgovor, ali ga je sploh iskala

in kaj je storila, da bi bil odziv anketirancev boljši. Vsiljuje pa se nam misel, da bi mogel biti razlog za slabo odzivnost anketirancev v metodoloških pomanjkljivostih raziskave, še najbolj verjetno v sami anketi. Dvomimo namreč, da celih 52 % anketirancev sploh ni zainteresirano za svoj poklicni položaj in za vlogo svoje stroke socialnega dela v samoupravni družbi. Če pa je tako, da sami socialni delavci ne cenimo svoje stroke, da nam je vseeno, kakšen je naš poklicni in družbeni položaj, potem je še toliko manj pričakovati, da bodo drugi cenili nas in naše delo, da nas bodo podpirali v naših stremljenjih in prizadevanjih. Zdi se nam, da so zato pogosto brez prave osnove in brez pravega učinka vse tožbe o nerazumevanju družbe za socialno delo oziroma vse pritožbe socialnih delavcev, zlasti tistih, ki delajo v občinski upravi, o slabšem vrednotenju njihovega dela v primerjavi z delom drugih strokovnih delavcev. Naj bo resnica taka ali drugačna, molk 52 % anketirancev je kaj slaba slika o prizadevnosti delavcev, ki delajo v socialnih službah na območju SR Slovenije.

Anketa je zajela delavce na vseh različnih področjih, kjer se je uveljavilo socialno delo kot nujni sestavni del določene službe ali organizacije. Avtor največkrat obravnava vse socialne delavce kot homogeno skupino delavcev na področju socialnega dela, le izjemoma išče tudi razlike med njimi glede na službo v kateri so zaposleni. Kakor je tak pristop treba šteti kot posebno odliko, saj je vse socialno delo usmerjeno na človeka in njemu v korist ne glede na zakonske, metodološke in organizacijsko tehnične vidike, pa smo čutili ob prebiranju knjige, da je mogel biti tak celovit pristop k anketirani populaciji delavcev na področju socialnega dela nekajkrat tudi v škodo obravnavanja določenih problemov, zlasti tedaj, kadar je avtor prikazoval gostoto določenih delovnih ali drugih problemov anketirancev.

Avtor je v pričujočem delu z izrednim posluhom za obravnavano problematiko združil teoretična razmišljanja o poklicni vlogi socialnega delavca in predmetu socialnega dela z obravnavanjem praktičnih problemov s katerimi se srečujejo delavci na področju socialnega dela pri svojem vsakodnevnem delu. Zdi se nam, da je posebna vrednost dela še zlasti v tem, da avtor obravnava

^x 41,2 % anketirancev je odgovorilo, da je socialno delo premalo poznano poklic, da ni dovolj ugleden in v družbi nima primerne položaja (tabela 59, stran 166)

določene probleme iz aspekta potreb, možnosti in perspektive šolanja socialnih delavcev in so tako dosedanje generacije socialnih delavcev (tisti, ki se jim je zdelo vredno odgovoriti na anketo !) opravili svojo pozitivno vlogo tudi do naslednjih generacij socialnih delavcev, ki se bodo šele šolali in usposabljali za ta poklic.

Razumljivo je, da v okviru te knjige avtor ni mogel niti teoretično, niti praktično dokončno obdelati vseh številnih problemov, ki so jih nakazali anketiranci v svojih odgovorih, pokazal pa je na njih in na potrebo, da se ti in še drugi problemi bolj načrtno ali sploh začnejo proučevati. Malo verjetno je, da bi kdo drugi reševal probleme naše stroke, zato je od nas samih odvisno ali se jih zavedamo, ali jih začnemo reševati ter kdaj in na kakšen način se jih bomo lotili.

Pričujoče delo je prvo tovrstno delo pri nas, ki na podlagi empiričnega proučevanja skuša prikazati poklicno vlogo socialnega delavca. Avtorju gre zahvala, da se je lotil te nič kaj lahke naloge, želeli bi le, da izdano delo ne bi ostalo edino s tega področja, zato naj bi to delo odigralo tudi vlogo spodbudnika, da tudi drugi pričnemo več razmišljati o sebi, o svojem delu ter o vlogi socialnega dela v samoupravni družbi.

Pričujoče delo bo izredno koristno za vodje in organizatorje socialnih služb na različnih delovnih področjih, pa tudi sami socialni delavci bodo v njem našli obilo idej in spodbud, ki bodo vodile njihovo delo na višji strokovni nivo, stroka socialnega dela pa bo tako mnogo prej dosegla tisti družbeni ugled in položaj, kot si ga socialni delavci želimo in kot bi ga naj socialno delo imelo v naši socialistični samoupravni družbi.

F.Brinc

Blaž Mesec: "Stališča socialnih delavcev do izobraževanja", izdala Višja šola za socialne delavce v Ljubljani, april 1972, strani 96.

Publicistična dejavnost Višje šole za socialne delavce v Ljubljani, katere zanimive načrte smo zabeležili v prejšnji številki, se nam že kaže s prvimi sadovi. Med njimi izstopa po svoji tematski privlačnosti, ki ne obeta samo potešitev želje

po informaciji, pač pa tudi izpolnitev možnosti za feed-back učinkovanje za dosedanje delo, poročilo o stališčih socialnih delavcev do izobraževanja.

Prav gotovo je, da si vsakdo, ki se ukvarja z izobraževanjem, želi, da bi za svoje pozitivno usmerjene napore dobil tudi pozitiven odgovor. Skladnost med stališči tistih, ki to izobraževanje vodijo in organizirajo, tistih, ki ga doživljajo in tistim, kar se dejansko dogaja v izobraževalnem procesu pač največje jamstvo, da bodo vplivi šolanja trajni in uspešni. Seveda je dandanes večina izobraževalnih programov kaj daleč od take srečne uravnoteženosti. Vrsta okoliščin, od tradicionalno togih, "sholastičnih" učnih programov in metod izobraževanja, do pomanjkljivih kadrovskih in finančnih možnosti povzroča, da lahko danes govorimo prej o neskladju med stališči učencev do izobraževalnega programa, ki se pogosto kažejo v nezadovoljstvu in stališči vodij izobraževalnega programa, ki se ne ogrevajo za spremembe, ker se jim zdijo tvegane, vsekakor pa premalo preiščljene in preizkušene.

Tudi v izobraževanju socialnih delavcev je spraševanje, ki pomeni preverjanje dosedanje prakse, neizogibno. Vzpostavlja potreben kritični odnos, saj lahko informira tudi o pomanjkljivostih, ki so posledica subjektivnih zmot, ki se jih da odpraviti. Pritrditi je namreč treba avtorju, "da je v konceptu izobraževalnega procesa podana temeljna možnost oziroma nemožnost uspešne prakse socialnega delavca". Še posebej je to pomembno, ker pomeni pričujoče poročilo prvi sistematični poskus ocenitve izobraževalnega programa ljubljanske Višje šole za socialne delavce s stališči njenih bivših učencev. Čeprav ugotovitve niso reprezentativne za celotno populacijo, velja omeniti sledeče:

Ocena izobraževalnega procesa in učnega programa je ugodna, čeprav je le malo anketiranih ocenilo, da je popolnoma ustrezen. Značilno je, da so najslabše ocene dali delavci zaposleni v zavodih za zaposlovanje, najboljše pa zaposleni v gospodarskih organizacijah. Ocena je odvisna tudi od formalne izobrazbe ob vpisu v višjo šolo za socialne delavce - nižja izobrazba je v zvezi z ugodnejšim mnenjem, enak vpliv pa ima tudi predhodna praksa. Po mnenju anketirancev je osnovna pomanjkljivost sedanjega izobraževalnega procesa premajhna usmeritev v praktično delo in pomanjkanje pripomočkov. Želeli bi tudi več poudarka na psihologiji, pedagogiki in metodiki, skoraj polovica pa jih je bila tudi mnenja, da bi bilo potrebno študij

podaljšati in izboljšati, ker je sedanji način prekratek in prepovršen. Kar zadeva ugled šole v javnosti so anketiranci menili, da je prej nižji kot višji od ugleda drugih šol istega ranga.

Naštete ugotovitve potrjujejo dosedanja zapažanja o delu šole, dopolnjujejo pa jih s podrobnostmi in logičnimi zvezami. Zato bodo nedvomno služile kot dragocen pripomoček pri usmeritvi razvoja šole. Želeli bi le, da bi bilo spremljanje stališč socialnih delavcev do svojega šolanja in do svojega dela stalno in da bi zajelo resnično reprezentativno skupino. Tedaj se bomo lahko zanesljiveje pogovarjali tudi o problemu profesionalnega samospoštovanja pri socialnih delavcih, ki ga pričujoča študija implicitno nakazuje.

T. Brejč

Vesti

ODDELEK ZA NARKOTIKE

AD HOC MEDAGENCIJSKI POSVET O NARKOMANIJI

Administrativni komite za koordinacijo OZN je na zahtevo Mr.C.W.A. Schurmanna, osebnega predstavnika generalnega sekretarja Fonda za kontrolo zlorabe mamil OZN, sklical med-agencijski posvet o narkomaniji. Bil je v Palači narodov, v Ženevi, od 24 - 26. julija 1972. Na posvetu so sodelovale naslednje organizacije: oddelek OZN za narkotike, oddelek za socialne zadeve, Urad za medagencijske zadeve, Raziskovalni inštitut za družbeni razvoj, Raziskovalni inštitut za družbeno zaščito, FAO, ILO, UNCTAD, UNESCO, WHO, UNDP, UNICEF, INCB, INCPO /INTERPOL.

Posvetu je predsedoval Mr. Schurmann in v svojih uvodnih besedah povedal, da je bil namen politike Fonda, da glede zlorabe mamil s svojim programom vpliva na vsa tri glavna področja vsesplošne kampanje in sicer na zmanjšanje povpraševanja, posredovanja in nedovoljene trgovine z mamili.

Posvet je ocenil napredek v Poročilu o nalogah, ki jih je financiral Fond, izvedel pa jih je oddelek za narkotike, specializirane organizacije in ostale agencije; poročilo o prvem letu dejavnosti Fonda; provizoričen program akcij in projektov, ki naj bi jih izvedle specializirane organizacije in ostale agencije je še v razpravi; pregledali so tudi statut o materialnih prispevkih za Fond.

Na sestanku so ugotovili, da se je sodelovanje med agencijami konstruktivno povečalo, kar je treba razvijati še naprej. Ugotovili so tudi, da mora ostati program Fonda čim bolj elastičen in da morajo posamezne agencije svoje delo skrbno načrtovati s podporo Fonda ali brez nje tako, da bo celotni rezultat boja proti zlorabi z mamili čim bolj uspešen.

KOMISIJA ZA NARKOTIKE

IZVOLJENI ČLANI ECOSOC-a

Na triinpetdeseti seji, od 3 do 28. julija 1972, je Ekonomski

in Socialni svet izvolil nove člane Komisije za narkotike in podaljšal mandatno dobo sedmim deželam katerih mandat naj bi se iztekel do 31.decembra 1972.

Na dvainpetdeseti seji je svet odločil, da s 1. januarjem 1973 razširi Komisijo na trideset članov.

Komisija se ukvarja z mednarodnim nadzorstvom nad mamili in med njenimi člani je od 1. januarja 1973 tudi Jugoslavija.

WHO - 25. SVETOVNA ZDRAVSTVENA SKUPŠČINA

Bila je v Palači narodov v Ženevi, od 9. do 26. maja 1972. Med drugim so govorili tudi o narkomaniji in o tem sprejeli posebno resolucijo. Več delegatov je poročalo o položaju, ki zadeva narkotike in psihotropne substance v njihovih deželah in o ukrepih, ki so se jih njihove vlade lotile, da bi zavrle narkomanijo.

Nekaj izvlečkov iz poročil:

Prof. W.Rudowski (Poljska): Problem narkomanije ni velik, v zadnjih dveh letih je bilo le nekaj primerov. Psihiatrična klinika je l. 1970 registrirala llo primerov, v glavnem mladoletnikov; leta 1968, pa 467. Število narkotičnih prestopkov se je dvignilo, kar kaže rast števila vlovov v lekarne in ponarejenih receptov. Preventiva Ministrstva za vzgojo je bila: organizacija pouka za študente, kampanja za poučevanje mladoletnikov in odraslih o škodljivosti jemanja mamil; seznanili so šolske zdravnike o problematiki diagnosticiranja narkomanije in duševnih motenj; v problematiko so vpeljali pedagoški kader, šolske zdravnike, pediatre in psihologe.

Dr.P. Favreau (France): V starostni skupini pod 25 let poraba mamil narašča. Francoska vlada je sprejela vrsto ukrepov. Zakon razlikuje med razpečevalci in žrtvami mamil. Krve obsoja na dolge zaporne kazni, drugim pa omogoča zdravstveno pomoč in rehabilitacijo. Jemanje heroina je postalo v Franciji resen problem. Bomboni z marihuano in heroinom so postali dostopni tudi otrokom. Podobne bombone so pošiljali tudi v druge države.

Prof. B. Rexed (Švedska): Začetno uživanje marihuane se je razširilo predvsem med mladimi v mestnih centrih. Doba začetnega uživanja mamil je bila kratka in ni pripeljala do resnih socialnih problemov, vendar je prišlo do nekaterih vznemirjujočih

pojavov. Za injekcije pripravljeno raztopino tetrahidrocannabinola so zaplenili na ilegalnem trgu. V treh letih je porasla zloraba v "morfičnih bazah". Zloraba nepredelanega morfija, ki ga jemljejo z injekcijami se je vsako leto v zadnjih treh letih podvojila. Zloraba amfetamina in drugih poživil na Švedskem ni padla, čeprav niso legalno v rabi in jih predpisujejo le v redkih primerih.

Prof. H.M. Rodriguez Castells (Argentina): Predpisali smo strogo kontrolo proizvodnje poživil in njihovo prodajo le na recept. Vlada je ustanovila Nacionalni komite za zlorabo mamil s predsedstvom v Ministrstvu za socialno varstvo in obsega urade pri Ministrstvih za zdravstvo, vzgojo, sodstvo in pri Zvezni policiji.

Dr. A. Fakhro (Bahrain): Problem khata je omejen le na nekaj držav in ni bilo zanj pravega razumevanja na mednarodni ravni. V nekaterih deželah je zdravstven problem in vpliva na socio-ekonomsko strukturo in kulturo.

Dr.P. Hallet (Avstralija): 1969 so ustanovili Nacionalni komite za kontrolo narkomanije, ki vključuje vodstva zveznih in deželnih zdravstvenih ter pravnih ustanov. Komite vodi Generalni urad za kontrolo živil. Centre za razširjenje poučenosti o narkomaniji so ustanovile zdravstvene oblasti.

EPIDEMIOLOŠKI ASPEKT NARKOMANIJE

Dr. Niels Bejerot, psihiater in raziskovalec socialne medicine iz Švedske je v intervjuju za New York Times rekel, da je narkomanija nalezljiva bolezen, tako kot koze. Primarno vlogo nimajo razpečevalci mamil, ampak njihovi jemalci, ki razširjajo narkomanijo s prepričevanjem svojih prijateljev, da se jim pridružijo.

Za omejevanje narkomanije je dr. Bejerot predlagal ustanovitev karanten za narkomane v posebnih prisilnih rehabilitacijskih "vaseh" izven mest, kjer bi si ne mogli priskrbeti mamil. Ta model preprečevanja narkomanije je predlagal tudi dr. Alarcon. Razširjenost narkomanije obravnava kot nalezljivo bolezen in predlaga, da bi jo tako tudi obravnavali. Preizkus je napravil v nekem angleškem mestu. S tem, da se ugotovi približen datum prve injekcije heroina, ki si jo je dal narkoman in identiteto osebe, ki mu jo je priskrbela, odkrijemo letni učinek

bolezni in izvor okužbe.

AVSTRALIJA

Število oseb, ki so bile obsojene zaradi jemanja mamil v Avstraliji narašča od 644 v l. 1970 na 879 v l. 1971. Večina obsojencev so bili mladoletniki in mlajši polnoletniki, 12 % jih je bilo starejših od 40 let. Podatke je dostavilo avstralsko Pravosodno ministrstvo. Po poročilu Urada za kriminološko statistiko in raziskovanje je Ministrstvo sporočilo, da je najbolj razširjeno mamilo marihuana (56 %), sledijo opijati (30 %) in halucigeni (12 %), nato pa poživila, pomirjevala in kokain (2 %). Iz statistike je tudi razvidno, da je med uživalci mamil 709 moških in 190 žensk.

ZRN : MLADOLETNIKI IN MAMILA

Pravosodno ministrstvo je ugotovilo, da je v zadnjem času narkomanija v tej deželi dosegla razširjenosti epidemije. Položaj je "zastašujoč" in zahteva tako od nemške javnosti, kot od vseh deželnih vlad, da sodelujejo pri njenem omejevanju. Ministrstvo je omenilo, da je 30 - 40 % mladine od 15 do 25 let že poskusilo mamila in 2 - 5 % so narkomani. Ministrstvo je tudi opozorilo na naraščanje prekrškov z mamili, ki so od 1969 (4800 primerov) dosegli v letu 1970 16000 primerov. Odstotek mladih v starostni skupini od 14 do 21 let se je skokovito povečal in sicer od 8,6 v letu 1960 na 67 v letu 1970. Vlada si prizadeva zaustaviti "vznemirjajoče naraščanje narkomanije". Med sprejetimi ukrepi sta tudi akcijski program (ki je bil javno objavljen v novembru 1970) in novo sprejeti zakon o opiju.

J.G.

VESTNIK - glasilo delavcev na področju socialnega dela
izdajajo:

- Republiški sekretariat za zdravstvo in socialno varstvo
- Višja šola za socialne delavce
- Skupnost služb socialnega varstva
- Skupnost socialnih zavodov
- Zveza društev socialnih delavcev Slovenije.

Urejuje uredniški odbor: Tone Brejc, Majda Kramar, Blaž Mesec, Pavel Pečar, Janko Perat, Ela Župančič.

Odgovorni urednik: Pavel Pečar

Uredništvo je v Ljubljani, Župančičeva 6, tel. 23-114.

VESTNIK izhaja v 6 številkah na leto. Letna naročnina je 30 din, posamezna številka 5 din.

Naročnino vplačajte na žiro račun št. 50100-603-40916.

Prispevki se honorirajo.

Rokopisi se ne vračajo.

